

7253
Santiago Rusiñol

*Bermúdez 72
Llorians*

El mistic

Drama en quatre actes

Barcelona, 1904

El Mistic,

drama en quatre actes, per

SANTIAGO RUSIÑOL ♠ ♠

Tipografia «L'AVENÇ», Ronda Universitat, 20

 Barcelona, 1904

Aquesta obra fou estrenada en el Teatre Català (Romea) la nit del 5 de Desembre de 1903, dirigida pèl primer actor D. Enric Borràs.

Mossèn Ramon, Sr. Borràs; *Francisca*, Sra. Morera; *Mossèn Joan*, Sr. Virgili; *Marta*, Sra. Delhom; *Senyor Bisbe*, Sr. Soler; *Jordi de Pous*, Sr. Oliver; *Sr. Andreu*, Sr. Daroqui; *Sariol*, Sr. Domenech; *Miquel*, Sr. Vinyas; *el Secretari del Bisbe*, Sr. Santolaria; *la Baronesa*, Sra. Clemente; *la Presidenta de les Dames*, Sra. Forest; *el Campaner*, Sr. Capdevila; *Pobre primer*, Sr. Antiga; *Pobre segon*, Sr. Ros.

PERSONAL

- MOSSÈN RAMON. En el primer acte Ramon. Vinticinc anys.
- FRANCISCA. Mare de Mossèn Ramon. Cinquanta-cinc anys.
- MOSSÈN JOAN. Germà de la Francisca i oncle de Mossèn Ramon. Seixanta anys.
- MARTA. Neboda de la Francisca y de Mossèn Joan. Vintidós anys.
- EL SENYOR BISBE. Seixanta anys.
- JORDI DE POUS. Poeta catolic. Trenta anys.
- SENYOR ANDREU. Diputat provincial. Quaranta anys.
- SARIOL. *Snob*. Trenta anys.
- MIQUEL. Obrer. Trenta-quatre anys.
- EL SECRETARI DEL BISBE. Capellà pulcre i elegant. Quaranta anys.
- LA BARONESA. Elegant. Trenta-cinc anys.
- LA PRESIDENTA DE LES DAMES. Elegant i seriosa. Cinquanta anys.
- EL CAMPANER. Cinquanta anys.
- POBRE PRIMER. Seixanta anys.
- POBRE SEGON. Seixanta anys.
- Dos patges, pobres i nois.

ACTE PRIMER

L'escena representa la sala, emblanquinada, d'una rectoria d'un poble de montanya. A l'esquerra, una porta am cancell, que dóna a les habitacions; al fons, cap a la galeria, una altra porta, que no s veu, que dona a l'iglesia. Pel fons de la galeria s veu l'abside i el campanar de l'iglesia, i al lluny la plana. Per les parets de la sala, estampes, una capella, un santcríst, dos o tres quadros am marcs antics i negrosos. En un cantó, un armari reconer, i al mig una gran taula. Per la galeria s'enfilen enredaderes i passioneres.

ESCENA I

EN RAMON, LA FRANCISCA, LA MARTA, NOIS
I NOIES

(A l'aixecar-se l teló, la Francisca entra i surt, arreglant la sala; la Marta està apoiada a la barana de la galeria, mirant la plana; i en Ramon, a primer terme, prop de la capella, voltat de nois que prenen la lliçó de doctrina.)

NOI PRIMER

Vinga en nosaltres, Senyor,
nostre rei, el regne vostre.
Regnau sempre per amor,
dintre nos, en el cor nostre,
tenint aquí goig i pau.
En el cel preguem am vos...

RAMON

Apa, tots plegats.

ELS NOIS

Pare nostre, vós qui estau
en el cel tot poderós,
suplicam-vos que escoltau
a nosaltres pecadors.

RAMON

Una altra estrofa.

NOI PRIMER

Nostre pa de cada dia
dau-nos 'vui, es a saber;
per passar aquesta vida
dau-nos tot lo menester.

Pa del cel dar-nos vullau,
y pa d'angels que sou vos.

ELS NOIS

Pare nostre, vos qui estau
en el cel tot poderós,
suplicam-vos que escoltau
a nosaltres pecadors...

RAMON

Molt bé! Molt bé! Dieu el pare nostre com
un vol d'angels.

FRANCISCA

Sí: d'angels que volen a les pomeres i no
deixen ni les pomes verdes.

RAMON

Deixeu-los fer, mare. Ells són com els au-
cells: encara no saben lo que són les tanques.

FRANCISCA

Doncs, se'ls hi ha d'ensenyar.

RAMON

Bé prou que ho sabran! Ara com ara deixeu-los volar allà on vegin fruita. Déu n'ha posada per tot-hom.

FRANCISCA

No sé quina mena de doctrina tens, fill meu: seras un capellà de la maniga molt ampla.

RAMON

No ho cregueu. Mireu lo que diuen els versos: «Pa del cel dar-nos vullau, i pa d'àngels que sou vós...»

ELS NOIS (*rient i cantant*)

Suplicam-vos que escoltau a nosaltres pecadors...

RAMON

No veieu, mare, si estan contents?

FRANCISCA

Perquè les pomes no són d'ells.

RAMON

Tot es de Déu, i lo de Déu es de tots.

FRANCISCA

Però ells t'esgarrapen si'ls prens lo seu.

RAMON

Per això mateix, que de petits se'ls ha de curar l'egoisme. Veritat, nois, que quan sereu grans repartireu tot lo vostre?

ELS NOIS

Sí, sí!

RAMON

Veritat que viureu com a germans i no mirareu que hi hagi rics ni pobres?

ELS NOIS

Sí, sí!

RAMON

Que no'ls sentiu, mare?

FRANCISCA

Però, que te'ls creus?

RAMON

Es tant bo creure-ls! No veieu, mare, que es tant hermós creure, i més el creure coses hermoses? Jo, fins el pare nostre 'ls ensenyo en vers; i sabeu per què'ls hi ensenyo? Perquè la poesia es lo que val la pena de recordar-se en la vida.

FRANCISCA

No t'entenc d'una paraula.

RAMON

Els prou que m'entenen! M'entenen d'instint i aprenen sense donar-sen compte. Ah, si sempre fossin nois!

FRANCISCA

Tu sí que sempre ho seras!

RAMON

Que més voldria!

FRANCISCA

Bé, bé... Déu t'ha fet i t'ha deixat estar.

RAMON

Déu no deixa mai: nosaltres el deixem an ell.

FRANCISCA

Díga-li hatxe.

RAMON

Apa, nois! Ara cantarem una altra estrofa, i a córrer, els que heu nascut per córrer; a volar, a aprendre la doctrina al camp, al bosc i a la plana, i a mirar el cel i a créixer! Apa, cantem!

TOTS (*am cantarella*)

Pare nostre, vós qui estau
en el cel tot poderós,
suplicam-vos que escoltau
a nosaltres pecadors.

NOI PRIMER

I ara quan havem de tornar?

RAMON

Demà, al toc d'oració. El toc de la campana ajuda a resar i a aprendre.

NOI PRIMER (*anant-sen*)

Doncs, anem.

ELS NOIS (*anant-sen cridant*)

Bones tardes! Bones tardes!

RAMON

Que Déu us les dongui bones, infants.

FRANCISCA

Amén, i cuidado am les pomeres!

ESCENA II

EN RAMON, LA FRANCISCA I LA MARTA

RAMON

Deixeu-los estar, mare.

FRANCISCA

Es que no t'entenc. Abans d'estar amb el teu oncle n'havia tractats molts de sacerdots i estudiants de capellà, però que tinguessin el teu modo de pensar no n'havia tractat mai cap.

RAMON

Que no estudió?

FRANCISCA

Massa estudies, i fins tinc la taleia que t perjudica saber tant. No sé quina falta t'ha de fer això que'n dius versos el dia que prenguis les ordres!

RAMON

Si no sabeu lo que són els versos, mare!

FRANCISCA

Cabories.

RAMON

No digueu això, que fins ofeneu a Nostre Senyor!

FRANCISCA

Però, que'n feia de versos Nostre Senyor?

RAMON

No va fer res més que poesia. I quins versos, mare! Tant humans, tant plens de pietat, tant brodats de misericòrdia, que aquell que arriba a llegir-los no llegeix res més en sa vida.

FRANCISCA

Bé: tu, perquè sabs llatí, et penses que jo no he d'entendre-t.

RAMON

El cor no hi parla en llatí.

FRANCISCA

Doncs, que no hi parli. Te dic que sort varem tenir, i sort tenim, del teu oncle, que'ns té a la rectoria, a tu i a la Marta desde que es òrfana, o sinó no sé ont hauriem anat a parar.

RAMON

Ja sabeu que la miseria no m'espanta: l'estimo com una bondat.

FRANCISCA

Doncs, jo, no. Tu de res t'acontentes, però jo amb el temps te voldria veure canonge.

RAMON

No us estimariu més veure-m un bon sacerdot, que tenir un càrrec que no fos per les meves forces.

FRANCISCA

I quines forces se necessiten per ser canonge?

RAMON

No digueu heretgies! La vida de la soletat, que no enteneu, me crida més que totes les dignitats. Crist no va ser res més que Crist.

FRANCISCA

Doncs, ves a la teva. Al món s'ha de ser bon creient, ja ho sé, i jo ho soc, perquè m'ho varen ensenyar de petita.

RAMON

No més perquè us ho van ensenyar de petita?

FRANCISCA

I, doncs, per què? M'han ensenyat a creure i crec, però am mida. La devoció es bona, però sempre he sentit a dir que l'obligació es primer que la devoció. Nostre Senyor vol que pensem en ell, però sense deixar els nostres quefers. Sempre ho diu: «Ajuda-t, que t'ajudaré». Resa les hores de resar i estigues per la teva feina; compleix, però sense valer-ne de menos.

RAMON

Això no ho diu Nostre Senyor.

FRANCISCA

A mi m'han ensenyat que ho deia.

RAMON

Mals mestres, mare.

FRANCISCA

Millors que'ls teus, Déu me perdó. Tu, sempre llegir, badar i estar-te tancat al quarto. Què hi fas tantes hores tancat al quarto?

RAMON

Estudí.

FRANCISCA

Jo crec que fas penitencia.

RAMON

I si'n fes?

FRANCISCA

Faltaries. Quins pecats tens per fer-ne?

RAMON

Tots pequem prou, mare. Molts cops fem mal sense saber-ho.

FRANCISCA

Ai Déu te faci bo! Convé una mica no tenir pena ni gloria. Ja n'hi ha d'haver de sants, però no pas en vida. Cumpleix, que ja fa prou el que compleix, i pensa que ningú, ni'ls llibres, ni'l confés, te donaran millors consells que la teva mare. Que no m'escoltes?

RAMON

Me feu pena.

FRANCISCA

Perquè soc una mica reganyosa?

RAMON

Perquè viviu, viviu, i no més viviu en aquest món, sense saber què haveu vingut a fer-hi.

FRANCISCA

Més que tu ho sé. Saps què hi havem vingut a fer en aquest món? A treballar i a patir.

RAMON

Però per esperar una altra vida.

FRANCISCA

Ja ho sé. Però al menos no'ns traspalsem en aquesta.

RAMON

No'ns entendriem. Vós mireu a la terra i jo no hi miro.

FRANCISCA

Jo sí que no t'entenc.

RAMON

Pobra mare! No us amoineu per mi. Deixeu-me viure am mi mateix. Vos sentiu desitjos de grandeses, i jo d'humilitat, que són grandeses diferents que no podreu mai entendre.

FRANCISCA (*a la Marta*)

I, tu, què fas sense fer res? També bades? Aquí tot-hom bada.

RAMON

Ara l'haveu de sermonejar an ella?

FRANCISCA

Es clar que sí! Tot el sant dia tinc d'estar sermonejant. Aviat seré jo'l capellà en aquesta casa.

(*S'en va a dintre.*)

ESCENA III

EN RAMON I LA MARTA

RAMON

No'n facis cas, Marta.

MARTA

Ja hi estic feta.

RAMON

Es molt bona, però té les seves coses. Què mires?

MARTA

La plana.

RAMON

Que hermosa es, veritat? Que s'en veuen de pobles, i de masies, i de serralades!

MARTA

Bé prou que les tinc vistes!

RAMON

Però sempre fan pler de veure. A la claror blanca del dematí, a la llum encesa del migdia i a la tebior del sol ponent, essent iguals, cada claror les fa semblar diferents.

MARTA

Tant me fan. M'aburreixo, Ramon.

RAMON

Què dius?

MARTA

Dic que m'aburreixo, que'm migro, que m'anyoro!

RAMON

Però, què es lo que anyores?

MARTA

Què se jo! Els temps passats, i potser fins els temps a venir.

RAMON

El qui sap viure sol, no's migra mai.

MARTA

Doncs, jo no'n sé. I tu'n tens la culpa de que no'n sapiga.

RAMON

Jo?

MARTA

Sí, tu.

RAMON

I per què jo?

MARTA

Tant fòra del món vius, que no te n'hagis mai adonat?

RAMON

No t'entenc.

MARTA

No crec que mai m'hagis entès.

RAMON

Però, digues de què tinc la culpa?

MARTA

Escolta, ja que vols que parli. Jo, quan me va amparar la teva mare, era com les altres noies d'aquest poble: no desitjava ni anyorava res. Ignoranta de tot com era, vivia d'esma, sense ambició, treballant per treballar, rient per riure, i passant dies i més dies com qui passa'ls grans d'un rosari. M'hauria casat en sent hora, com aquí's casen, amb un jove de pagès o de la vila, i hauria viscut com viuen ells: humilment, sense sotracs, sense res, estimant les hores justes d'estimar, i treballant tot lo dia, am resignació de bestia.

RAMON

Què dius ara?

MARTA

Ja ho he dit. Jo no hi veia més enllà, allavores: ja ho saps tu. Vivia contenta de viure, no esperava res, encara creia, de cor ni sabia que'n tingués, i fins el resar era per mi un adormiment.

RAMON

I jo'n tenia la culpa?

MARTA

D'això, no. Del desvetllament vas tenir-la. Tu, poc a poc, de dia en dia, vas portar-me a un món que no s'havia fet per mi. Primer vas anar-me ensenyant de lletra, després la doctrina, després vas donar-me llibres a llegir que'm feien perdre les nits, que'm trasbalsaven, que'm duïen el pensament a cercar coses impossibles, que varen arribar a emmalaltir-me.

RAMON

No creia fer-te mal.

MARTA

Si no me'n feies allavors; si no es d'allavors que'm queixo: es d'ara. Si aquells dies passats són els que reso i no ho comprens. Te'n recordes dels versos que'm recitaves quan se feia fosc, aquí al peu de la passionera? Te'n recordes que molts cops no'ls acabavem, els versos, perquè'ls ulls se'ns trobaven fit a fit, i havíem de mirar a la plana perquè'l cor se'ns en anava de l'un a l'altre?

RAMON

I per què m'ho retreus? No veus que fas mal fet de recordar-m'ho?

MARTA

Per fer-te saber que no sols vas ensenyar-me poesia, sinó que vas ensenyar-me d'estimar, i d'estimar tant, que sense estimar no podré viure.

RAMON

Era molt jove jo allavores... no'm podia manar... i la teva veu...

MARTA (*esperançada*)

Digues.

RAMON

Res. Procura oblidar, com he procurat fer-ho jo.

MARTA

Ho sents lo que'm dius? Ho veus com tinc motius d'anyorar? Com vols que la trobi hermosa la plana?

RAMON

No'm digues res més. Per Déu, Marta! Ja l'he apagat aquell amor.

MARTA

Ho saps del cert, ingrata? Per què no goses mirar-me, doncs? Per què abaixes els ulls? Tant depressa s'ha refredat el teu cor?

RAMON

El tinc més encès que mai; però sapigues que'l foc d'ara ja no crema ni cremarà més en els altars de la terra: el cor que tu vas halenar ha pres volada.

MARTA

I ara estimes a tot-hom, menos a mi, veritat?

RAMON

A tu com a tots; més que a tot-hom, que, a poder dur am mi la teva ànima, però no més que la teva ànima, la portaria sobre'l pit, com se porta un reliquiari.

MARTA

I on me duries?

RAMON

A pregar pels homes; a seguir un calvari

de gloria. Jo sento un desig que m'empeny a lluitar amb armes d'amor; un afany de dignificar els meus germans a la presència de Déu. Què he de fer? No ho sé encara. Si tingués riqueses, donaria fins el darrer bocí de pa; si la meva paraula tingués l'esperit de persuasió, aniria predicant terres enllà fins a caure, fins a morir; si la meva sang fos remei, la sang donaria; però, ai! temo molt que no més he nascut per cantar, i la veu dels poetes ja no aconsola an els homes.

MARTA

Pobra de mi!

RAMON

M'entens, Marta?

MARTA

Massa; que jo també he nascut per estimar; i després d'haver volgut molt, com ja saps, voldré més, i lo desconegut m'espanta.

RAMON

No digues això!

MARTA

Per lo que't fa la meva vida!

RAMON

No ho saps encara. No saps lo que es plegar les ales de la primera il·lusió, convertir en encens lo que més s'ha estimat a l'alba! Ah si sabessis lo que va costar-me d'adormir aquella passió!

MARTA

I si tu sabessis totes les que en mi has despertat!

RAMON

Si sabessis les hores de febre, de defalliment, de duptes, de torment, de voler resar i no poder, de voler-te veure i no veure-t, de fugir i de venir cap a tu, i d'atormentar-me l'esperit, abans no vaig poder curar-me!

MARTA

I t'has curat?

RAMON

No m'ho preguntis.

MARTA

De què tens por? Digues.

RAMON

De dir-te la veritat, o de mentir.

MARTA

Escolta, Ramon; escolta-m, per Déu! Encara hi ets a temps. Recull-ne una mica per mi d'aquest tresor de dolcesa que vols escampar arreu del món. No es pecat que m'estimis. Casats, també podem ser bons. Déu ens ha enviat perquè siguem l'un per l'altre: n'estic segura. Pregunta-li tu mateix desde'l fons de la teva consciencia.

RAMON

La meva consciencia'm marca'l camí que he de seguir. El veig com en somni, però clarament; el veig com un hermós calvari.

MARTA

Pensa que'm mates les il·lusions! Pensa que soc dòna!

RAMON

Resaré per tu.

MARTA

Però jo per tu'm condemnaré!

RAMON

Calla! No blasfemis!

MARTA

Tu m'ho fas dir!

RAMON

Déu té a la seva mà'l destí nostre, i seras bona, n'estic segur, perquè'ls meus prec's t'ajudaràn, i t'ajudarà'l meu gran sacrifici i la seva gran misericordia.

MARTA

Tu no ets d'aquest món.

RAMON

Ah! Si no'n fos!

MARTA

No ho ets, i desgraciadament vaig comproment-ho. Adéu.

RAMON

Aon vas?

MARTA

Aon vols que vagi? A mirar la plana, la nostra plana de cada dia, sempre igual, com dius tu, i sempre diferent! Vaig a aburrir-me, a esperar lo desconegut.

RAMON

Tingues esperança en mi, Marta.

MARTA

En tindrè més en els altres.

RAMON

M'avorreixes, veritat?

MARTA

No, Ramon. I perquè t'en convencis, te dono una flor.

RAMON

Una passionera?

MARTA

No n'hi ha d'altres en aquesta casa. Es una flor que fa per tots dos. Mira-la temps a venir; mira-la quan te miris, i mira-la millor, quan no'm vegis.

(La Marta's queda mirant la plana, i ell tapant-se la cara am les mans.)

ESCENA IV

EN RAMON, LA MARTA, LA FRANCISCA
I MOSSÈN JOAN

MOSSÈN JOAN *(arribant sofocat)*

Correu! Correu, fills meus! Correu!

RAMON I MARTA

Què hi ha?

MOSSEN JOAN

Treieu les cadires, porteu xacolata i melindros, arregleu l'altar, toqueu les campanes.

FRANCISCA (*entrant*)

Però, què es això? Què't passa?

MOSSEN JOAN

El senyor Bisbe!

FRANCISCA

Una desgracia?

MOSSEN JOAN

Què una desgracia! Que arriba'l senyor Bisbe!

RAMON

Quina sort! Déu me l'envia!

FRANCISCA

I quan arriba?

MOSSEN JOAN

Desseguida... ara... d'aquí una estona... aviat. M'ho ha dit el campaner. S'ha aturat un moment a la vila, a benehir, i m'ha fet dir que m'avisessin que venia, amb el diputat, amb els patges, am tot-hom! Que venia en persona! Tal com sentiú, en persona, i revestit de tota la dignitat!

FRANCISCA

I què havem de fer?

MOSSEN JOAN

Ai, no ho sé! La Verge dels Atribulats m'ajudi!

RAMON

Bé, no s'apuri: el senyor Bisbe deu ser un home molt senzill.

MOSSEN JOAN

No tant senzill com te penses, Ramon.

FRANCISCA

Doncs, dóna ordres.

MOSSEN JOAN

Primer... xacolata.

FRANCISCA

Això ja ho has dit.

MOSSEN JOAN

Després, melindros.

FRANCISCA

I res més que xacolata i melindros?

MOSSEN JOAN

Posa aquella cadira de cuiro a cap de taula... Un tamboret pels peus... Poseu totes les copes i tots els plats...

FRANCISCA

No més per pendre xacolata havem de remoure tanta pisa?

MOSSEN JOAN

Tens raó, Francisca: no sé lo que'm dic.

MARTA

I ont el vol rebre?

MOSSEN JOAN

On vols que'l rebem, sinó aquí mateix? Aquí té molt bona vista, i es lo unic que li podem oferir an aquell bon senyor: una bona vista.

MARTA

Sempre la vista! Pot comptar si n'haurà vistes de millors!

MOSSEN JOAN

Veus, això ho dupto. A ciutat no'n tenen com aquesta. Tots els bisbes viuen en palaus molt amples, però en carrerons molt estrets. Per això deu venir, per esbagir-se, es dir, per això, i per visitar la nostra Verge. Ja ho sap ell que no n'hi ha una altra de tant bona i miraculosa.

RAMON

La Verge es per tot arreu la mateixa.

MOSSEN JOAN

Ja ho sé; però cada hù estima'ls seus, i jo estic per la nostra. No n'hi ha cap que tingui aquell somriure que ella té. Quan el senyor Bisbe la vegi, no'l podrem treure de l'iglesia.

FRANCISCA

I per què l'havem de treure?

MOSSEN JOAN

Això es un dir, taujana. Poseu-li'l mantell d'antiqüeles, els sis floreros, totes les anells, el dossier de seda groga, els llistons de gloria, i enceneu tots els ciris de l'altar.

FRANCISCA

Bona lluminaria!

MOSSEN JOAN

Què vols dir, bona lluminaria? Treieu els ciris de tots els altars, i també enceneu-los. Enceneu-ho tot! Gran encesa, i que's vegi força alegria! Vui que'l senyor Bisbe sapiga que hi pot haver iglesies am més sants, però que estiguin millor conduits, no n'hi ha cap, ni en tot el seu bisbat ni en els altres.

FRANCISCA

Déu meu, quin tragí i quin trasbals!

MOSSEN JOAN

I vosaltres feu-me quedar bé. Tu, Francisca, no enraonis gaire davant d'ell.

FRANCISCA

Jo? Si no dic mai res, pobra de mi!

MOSSEN JOAN

No te n'adones, però dius. Avui, poques paraules.

FRANCISCA

No obriré la boca.

MOSSEN JOAN

Ja la pots obrir la boca, però am prudencia. Tu, Marta, li pots recitar alguna cosa.

MARTA

Jo? Déu m'en guard! Que's pensa que encara soc una criatura?

MOSSEN JOAN

Al costat del pastor tots ne som de criatures. I tu, Ramon, escolta-t bé lo que digui, i si't dóna algun consell, pren-lo.

RAMON

Me l'escoltaré més de lo que us penseu. Hi ha dies que un necessita escoltar, i avui n'es dia.

MOSSEN JOAN

Doncs, ara, que'ns trobi a tots ben confessats.

FRANCISCA

Que'ns hem de morir?

MOSSEN JOAN

Al contrari: avui serà'l dia més feliç de tot el meu llarg sacerdocí.

ESCENA V

ELS MATEIXOS I EL CAMPANER

EL CAMPANER

Senyor Rector: baixi, cuiti, que ja's veu pujar el cotxe per la collada!

MOSSEN JOAN

Ja són aquí?

EL CAMPANER

Pugen a poc a poc, a pas de solemnitat. Quina cotxada!

MOSSEN JOAN

Ramon, anem a baix a rebre-ls. Tu, Francisca, lo que t'he dit; tu, Marta... lo que vulguis; jo... no ho sé jo; i tu, Campaner, aixís que entrarem a l'iglesia, tocaras totes les campanes.

EL CAMPANER

Però si no més ne tenim dugues!

MOSSEN JOAN

Doncs, toca-les més depressa, que aixís semblarà que n'hi ha moltes.

(Surten Mossèn Joan i en Ramon.)

ESCENA VI

LA FRANCISCA, LA MARTA I EL CAMPANER

FRANCISCA

Ves a fer foc, i posi-hi la xacolatera. *(La Marta entra i surt, i la Francisca treu copes de l'armari reconer i les neteja.)* Tu, Campaner, porta cadires.

MARTA

Quin tragí! Gracies a Déu que en aquesta casa s'acaba la monotonia!

FRANCISCA

El dia que hi podrem rebre'l noi aixís, quina satisfacció! Veritat, Marta?

MARTA

No li rebrem mai aixís, al noi.

FRANCISCA

Que saps tu!

MARTA

Perquè ell no hi tira per manar: tira per creure.

FRANCISCA

Per creure a qui?

MARTA

En tot i en tot-hom.

FRANCISCA

Ja veuras quan vegi la majestat que deu fer el senyor Bisbe, com el noi se dalirà per ser-ne.

EL CAMPANER

Jo'm pensava que'n feia més de majestat. Me pensava que duia mitra i mitenes.

FRANCISCA

Am mitra vols que vagi per les carreteres,
ximple?

EL CAMPANER

Pot-ser teniu raó, Francisca; però, vaja, ni tant mudat ni tant senzill. Si jo'n fos, de bisbe, aniria ben carregat d'or i plata i un tou d'antiquèles.

FRANCISCA

Calla, beneit! No veus que enlluernaries a tot-hom?

EL CAMPANER

Millor! Aixís tindria més devots i farien més cas de mi.

MARTA

Jo portaria moltes anells.

EL CAMPANER

També farien més cas de tu.

FRANCISCA

Però, l'has vist d'aprop?

EL CAMPANER

Com d'aquí a vos. No l'hi he pogut besar l'anell perquè anava en cotxe, i compendreu que no hauria estat bé que hagués fet aturar el cotxe per besar-li. Repartia benediccions per tots costats, ara una a l'esquerra, ara una a la dreta; i com que he vist que no n'hi havia cap per mi, perquè no s'adonava de que hi fos, li he fet aixís, am el cap, com qui diu: «Eh! Que no n'hi ha d'haver per mi, senyor Bisbe?» i allavors me n'ha senyalat una, i he quedat més beneït que'ls demés, perquè era expressa per mi, es dir, enviada *manu a manu*.

MARTA

Sí que has estat de sort, campaner!

EL CAMPANER

Déu n'hi do! Un altre se n'hauria donat molt merit: doncs, jo, tant natural. Però, això sí, ja'm sentireu donar mercès am les campanes. Hi tocaré la marxa reial, les caramelles i la *Ñiña Panxa*. En això sí que hi tinc *puntillo!*

FRANCISCA

Té, neteja aquestes copes, *puntillós!*

EL CAMPANER

Jo, de l'iglesia, lo que me n'estimo més són les campanes. Ja hi estan bé'ls sants i les santes, i tots els altars, i el chor, i demés; però, vaja, si no fossin les campanes, la missa no seria missa.

FRANCISCA

Igual ho seria.

EL CAMPANER

Com volgueu; però jo no hi aniria.

FRANCISCA

No diguis disbarats, campaner!

EL CAMPANER

Tal com us ho dic. Les campanes m'hi fan anar. Cada home té la religió a la seva mena i cada dòna també.

FRANCISCA

Ah! Si't sentís el senyor Bisbe!

EL CAMPANER

També l'hi diria. Li diria: «Senyor Bisbe: el tocar campanes es la meva vanitat», i ell me respondria: «Conformes, campaner»; i quedariem tant amics com abans.

FRANCISCA

Està bé; però deixem-nos de vanitats mundanals, com diu el noi, i acabem de preparar les xicres. Marta: ja has encès el foc?

MARTA

Tot està a punt.

EL CAMPANER

(mirant per la galeria)

Ja pugen! Ja pugen!

FRANCISCA

Tots?

EL CAMPANER

Més n'hi hagués: Il·lustríssima, diputat, i
alça, campanes enlaire!

FRANCISCA

Obra la porta.

EL CAMPANER

Voleu dir que no han de trucar abans
d'obrir?

FRANCISCA

Obra, te diuen.

*(El Campaner obra la porta, i entren primer
el Bisbe, el senyor Andreu, el Secretari
del Bisbe, en Jordi de Pous, un patge, i
darrera Mossèn Joan y en Ramon.)*

ESCENA VII

EL BISBE, EL SENYOR ANDREU, EL SECRETARI
DEL BISBE, EN JORDI DE POUS, EN RAMON,
MOSSÈN JOAN, LA FRANCISCA, LA MARTA,
EL CAMPANER I UN PATGE.

EL SENYOR BISBE

Déu hi sia.

MOSSEN JOAN

Entrin, entrin i prenguin la bona voluntat
de la rectoria, d'un rectoret de montanya.

*(La Marta, la Francisca i el Campaner besen
la mà del Bisbe, i ell els beneeix.)*

EL CAMPANER

Senyor, ja li volia besar pel camí, però he
tingut impediment. Perdoni.

EL SENYOR BISBE

Que Déu te faci bo.

JORDI DE POUS

I quina blancor de casa, i quina flaire de honradesa, i quina vista, desde la galeria! Mirin per aquí i retornin-se!

MOSSEN JOAN

Això, sí: la vista la tenim bona.

SENYOR ANDREU

Desde aquesta galeria's veu tot el meu districte electoral.

MOSSEN JOAN

Seguin, seguin, que són a casa seva.

EL SENYOR BISBE

Senyor Rector, no'n faci de més ni de menos: no venim a rompre la pau montanyenca.

MOSSEN JOAN

Segui aquí, senyor Bisbe.

EL SENYOR BISBE

A qualsevol lloc.

MOSSEN JOAN

No, senyor. A sa Il·lustríssima li correspon aquest silló: no'n tenim de mellor a la rectoria.

EL SENYOR BISBE

Es un silló d'aquells temps, dels temps passats.

(Tots s'asseuen prop de la taula.)

MOSSEN JOAN

Sí, senyor Bisbe. Aquí tot ho tenim dels temps passats. Bona vista i pocs mobles. Pobrets i alegrets.

EL SENYOR BISBE

Això es lo principal, senyor Rector. Conservar l'alegria del que té la consciencia tranquila.

MOSSEN JOAN

No'ns podem queixar. Gracies sien donades a Déu Nostre Senyor, aquí vivim ab tota la pau de la terra. Els aliments són sanitosos; la vista... ja l'han vista; els aires són purs, i

qui farà avui, farà demà, i qui anys empeny,
anys rodola.

EL SENYOR BISBE

I la gent, es bona gent?

MOSSEN JOAN

Psé! La gent es bona. Una mica sorruts,
com per tot arreu, am les seves envegetes i les
miserietes naturals del món, aferrats a guar-
dar lo seu i a pendre legalment una mica lo
dels altres; però en no demanant-los diners...
cumpleixen.

SENYOR ANDREU

Es un bon districte.

EL SENYOR BISBE

Religiós?

MOSSEN JOAN

Cumpleixen.

EL SENYOR BISBE

Se fan moltes caritats?

MOSSEN JOAN

Ja li dic: no més compleixen.

FRANCISCA

I encara.

MOSSEN JOAN

Té raó: i encara. Jo faig lo que puc, però no puc gaire.

SENYOR ANDREU

Jo també he procurat fer algunes millores morals. Jo, en religió, no vui amagar-men, soc oportunista, es dir, faig com diu el senyor Rector: no més compleixo; però m'he fet carrec que'l districte necessita tenir creencies, i he treballat lo que he pogut perquè'n tinguessin.

MOSSEN JOAN

El senyor diputat provincial ha fet molt. Desde que es poder augmenta la devoció.

SENYOR ANDREU

Regular. Aquest es un districte industrial. I com que allí ont hi ha industria, hi ha fàbri-

ques, i ont hi ha fàbriques hi ha exaltament, jo fins he procurat devocionar per política. El que té temor de Déu, té temor de l'amo, i el que té temor de l'amo fa de més bon guiar i fer-lo entrar a la raó que convé a l'amo.

EL SENYOR BISBE

Política egoista, senyor diputat.

SENYOR ANDREU

Política realista. La religió es un factor moral de que'ns-e servim els polítics.

EL SECRETARI

Però que no mouen am tacte.

SENYOR ANDREU

Perquè no'n sabem més; però l'intenció es bona: creguin-me. Si la religió dongués el deu per cent, i permetin-me aquesta frase comercial, no faria més de lo que faig per la bona propagació de les creencies, perquè, encara que progressista ab miras a la republica, crec en el temor i en l'exemple.

EL SENYOR BISBE

Lo que fa falta es caritat, senyor Andreu.

SENYOR ANDREU

No dic lo contrari.

RAMON

Se'n fa molt poca, senyor Bisbe.

EL SENYOR BISBE

Mal fet. La caritat es una de les virtuts que Déu més estima: es la virtut cristiana per excel·lència, la que ha portat més sants a la gloria, i la que l'Església beneeix i recomana a totes hores. Am la paraula, am l'exemple, l'havem de practicar i seguir en tots els moments: vostè, senyor diputat, am l'influencia que li dona'l carrec; vostè poeta, am l'encís de la poesia, que poesia es la caritat; i vostè, senyor Rector, a la trona, i al confessionari, i al peu del llit dels malalts, i allí ont hi hagi tristeses, i més allí ont hi hagi alegries.

MOSSEN JOAN

Jo, senyor bisbe, tinc poques paraules per convèncer.

EL SECRETARI

Si's valgués de l'astucia, pot-ser en treuria més partit.

EL SENYOR BISBE

Si's val de la senzillesa i de l'humilitat, convencerà sempre. Les paraules no han de sortir ben dites: han de sortir de ben endintre.

MOSSEN JOAN

Li dic que soc molt poca cosa....i que ells...

EL SENYOR BISBE

Els... no més compleixen. Veritat, senyor Rector?

MOSSEN JOAN

Sa Il·lustrissima hi toca.

EL SENYOR BISBE

Desgraciadament... hi toco, com vostè diu. Ja'ls conec els homes! I els en podria citar molts d'exemples de... compliment; però, com que no vui sermonejar més, anem a l'iglesia, que tenim d'anar-nos-en aviat.

MOSSEN JOAN

Si'l senyor Bisbe'm permet una digressió a les idees exposades, am perdó li diré que, si pogués esperar un moment, havem fet xacolata.

SENYOR ANDREU

Bé! No'ns hi podem negar.

JORDI DE POUS

Xacolata del terror.

EL SENYOR BISBE

Jo no'n pendré, però beuré un vas d'aigua i no privaré an els demés de que'n prenguin.

MOSSEN JOAN

Sí que'm sab greu! (*La Francisca entra am la xacolatera.*) Miri: aquí la tenim. Quatre sucades.

FRANCISCA

No sé què dir-los! Ja'm dispensaran. Amb aquestes tribulacions m'ha sortit massa espessa. Jo volia...

MOSSEN JOAN

Deixa-la, i ves-tén.

FRANCISCA (*servint-lo*)

Per vostè, senyor Bisbe.

EL SENYOR BISBE

Gracies. Jo no'n prenc.

FRANCISCA

Ai, ai! Jo'm pensava que'n prenien sempre.

MOSSEN JOAN

Calla!

(Tots prenen xacolata.)

FRANCISCA

No vui callar! Sempre's té de dir la veritat!

EL SENYOR BISBE

Sempre. La mentida corromp les ànimes. Però, perquè vegi que la vui complaure, en prenc una sucada, encara que siga espessa.

TOTS

Molt bé! Molt bé!

SENYOR ANDREU

Es riquíssima. No n'he pres mai de mellor, i això que anant a fer eleccions se'n té de pendre moltes vegades per força.

JORDI DE POUS

I se'n té de pagar moltes xicres, veritat?

SENYOR ANDREU

Més que pendre-n.

JORDI DE POUS

Es dir que'l fer feliços als subdits no surt de franc?

SENYOR ANDREU

Que's pensa que tenim tanta sort com vostès els poetes, que'ls deixen contents am quatre cançons? Ja li pot anar am cançons a l'elector! Vostè cantaria i ells li portarien *recibos*.

EL SENYOR BISBE

Sempre l'interès! Sempre aquest interès!

SENYOR ANDREU

Es la vida, senyor Bisbe. Per progressiu que se sigui, tot se fa pels quarts.

EL SENYOR BISBE

Afortunadament, no té raó del tot, encara que desgraciadament s'hi afina.

EL SECRETARI

I tant si s'hi afina!

SENYOR ANDREU

El senyor Secretari parla bé.

EL SENYOR BISBE

Callin, mundans empedernits. Encara no tot es materia; encara l'esperit batega dintre nostre. El podeu emmalaltir, es veritat, però ja reviurà un dia o altre.

RAMON

Es clar que viurà!

MARTA (*portant vasos d'aigua*)

Si volen aigua fresca, aquí'n tenen.

EL SENYOR BISBE

Mercès, bona noia.

MARTA

L'acabo de dur de la font jo mateixa.

JORDI DE POUS

Sent aixís, serà mellor.

EL SENYOR BISBE

Es parenta de vostè, senyor Rector, aquesta noia?

MARTA

Soc nevoda, per servir-los.

EL SENYOR BISBE

Es molt aixerida.

FRANCISCA

I sap molt, senyor Bisbe!

MARTA

Tia, per Déu!

FRANCISCA

Ai, aï! Jo vui dir-ho. Sí, senyors: sap més lletra que tots nosaltres.

EL SENYOR BISBE

Molt bé! Molt bé! I quins llibres has llegit, filla meva?

MARTA

No he llegit gaire.

FRANCISCA

No la cregui pas. Ara mateix llegeix un llibre que no li podem treure dels dits.

EL SENYOR BISBE

I quin llibre es aquest?

MARTA

Les obres de Santa Teresa.

EL SENYOR BISBE

Bon llibre.

SENYOR ANDREU

Que diu, ara! Jo soc diputat i no les he llegides.

FRANCISCA

A vostè no li fa falta llegir.

MOSSEN JOAN (*a la Francisca*)

Calla, Francisca.

EL SENYOR BISBE

A veure. I per què t'agrada aquest llibre?

MARTA

Ai, no ho sé, pobra de mi! Perquè diu coses que una sent i voldria dir, i no sap dir-les, i perquè's veu que era una santa que estimava am tota l'ànima.

EL SENYOR BISBE

No es pas per això que hauria d'agradar-te; però, escolta: qui te'ls dona a llegir aquests llibres, filla meva.

FRANCISCA

Ja li diré jo: el meu fill, que estudià per capellà i els té tots els llibres.

EL SENYOR BISBE

Molt bé, jove. Es dir que ets estudiant?

RAMON

Sí, senyor.

EL SENYOR BISBE

I estudies força?

MOSEN JOAN

Regular.

FRANCISCA

Massa.

MOSSEN JOAN

Se distreu una mica fent versos.

FRANCISCA

Es l'unic vici que té.

EL SENYOR BISBE

Es dir que ets poeta?

RAMON

Faig versos.

EL SENYOR BISBE

I no'n podriem sentir algun?

RAMON

Són molt dolents, senyor Bisbe.

EL SENYOR BISBE

Bah! La joventut sempre'ls fa bé'ls versos. A veure: reciten uns. No te'n donguis vergonya. Aquí tots l'estimem la poesia.

RAMON

Si vostès volen...

EL SENYOR BISBE

Digues.

RAMON

Si la vida es no més que un trist desterre,
plau-me, Senyor del Cel, ser desterrat;
si la vida es presó amb anells de ferre,
a la vida vui viure encadenat.

Vui sofrir de la mort de sentî-m viure;
vui no ser, mentres siga al món clavat;
vui passar sense una auba ni un somriure;
vui no viure vivint de soletat.

Quan més baix el meu cos aquí devalli,
més amunt, oh Jesús! remontaré;
com més fosc sia'l món que m'amortalli,
am més gloria i més llum el cel veuré.

Confortau, mon Jesús, l'immens desfici
que'm daleix d'apropar-me cap a Vós;
no'm deixau ací baix en el suplici
d'anyorança, i de pena, i de dolors.

Que la mort me serà deslliuradora,
que'l morir m'omplirà de resplendor,
si al tancar les parpelles de la vida,
en el cel puc pujar vers la claror.

EL SENYOR BISBE

Molt bé! Molt bé! Noble i santa aspiració
enclou aquesta poesia. Es d'un cor jove amb
ales.

JORDI DE POUS

Magnífica! En classe de modest cultivador
de les lletres, el felicito. Podem dir que tenim
un altre poeta.

SENYOR ANDREU

I jo'm felicito de que'l tinguem en el dis-
tricte.

EL SENYOR BISBE

Ara, jove estudiant, que aquestes nobles
aspiracions no s'esborrin. Vigila la tentació de
vanitat, que es mala amiga dels poetes i ene-
miga dels cors cristians.

RAMON

Aspiro molt, senyor bisbe; pero no aspiro
a la gloria de la terra.

EL SENYOR BISBE

Ben dit.

RAMON

Aspiro a salvar tantes ànimes com pugui,
fent versos o no fent-ne.

EL SENYOR BISBE

Doncs, ja que vas a entrar en el sacerdoci,
i et veig am tants bons desitjos; tu, que ets de
montanya i tens aquesta plana aquí al davant
que pot recordar-te Galilea, recorda-t d'aquell
gran Sermó de la Montanya: «Benaventurats
els que ploren; benaventurats els que tenen
fam i set de justícia; benaventurats els miseri-
cordiosos, els nètts de cor, els que pateixen per-
secució de la justícia. I això recorda-ho am tot
amor, vingui lo que vingui, passi lo que passi;
i per fer bé no't dobleguis per ningú, enten-ho
bé, per ningú, que Crist també va dir: «Ben-
aventurats sereu vosaltres, quan per amor de
mi us maleeixin».

RAMON

Aixís ho faré.

EL SENYOR BISBE

Estima als pobres; ves sempre allí ont hi hagi llàgrimes, i segueix-les per aixugar-les, com el torrent sen va al mar. Estima-ls, aconsola-ls, plany-los i ajuda-ls. Obra a qui truqui a la porta; dona a qui't demani; i quan facis almoina am la mà dreta, que no ho sàpiga la mà esquerra. Ho tindras present?

RAMON (*amb exaltació*)

Que si ho tindré present!

EL SENYOR BISBE

I perdona sempre, sempre, però sempre; que perdonar als enemics, i tenir compassió als caiguts, i recullir als desamparats, es seguir l'exemple de Crist, que fins en sa bondat infinida va arribar a perdonar l'adúltera. Sobre tot estima, fill meu; condol-te dels desgraciats d'esperit; plany i prega per tants com no saben per on caminen, que res enalteix tant a l'home com l'amor, com l'amor a la pobra humanitat miseriosa.

RAMON

En tinc set de seguir aquesta doctrina!

EL SENYOR BISBE

De tu depèn.

RAMON

La seguiré. Desde aquest recó de montanya pregaré am tot el meu cor.

EL SENYOR BISBE

No basta pregar. El pregar es pels vells. Els joves han de lluitar am la paraula i am l'exemple. Crist va anar a la montanya a cercar apostols, però'ls va dur a Jerusalem. No es a les soletats del camp que's necessiten els exemples: allí en tot s'hi veu més clara la santa presència de Déu. Es a les ciutats, a les viles, als formiguers d'homes, on s'arrelen les miseries, i hi crien, i es desenrotllen; es allí ont els vicis s'escampen com la taca d'oli sobre del mar; es allí ont has d'anar. Ves-hi, ja que tens febre de virtut a la sang i enaltiment a l'esperit; ves-hi, i practica, i recorda-t d'aquest pastor que aquí, voltat de tant bona gent, t'ha sermonejat una estona.

RAMON

Oh! Grans mercès!

FRANCISCA

Que te'n recordis bé!

MOSSEN JOAN

I sobre tot que't serveixi.

EL SENYOR BISBE

I, ara, me sembla que es hora d'anar a visitar la Verge i l'iglesia.

MOSSEN JOAN

Quan vulgui, senyor Bisbe.

SENYOR ANDREU

Doncs, cap a l'iglesia.

EL SECRETARI (*a Mossèn Joan*)

Vigileu-lo an aquest estudiant.

MOSSEN JOAN

Ell sí que no ho necessita.

EL SECRETARI

Qui sap!

MOSSEN JOAN

Per què m'ho diu?

EL SECRETARI

Perquè... me sembla que no serà 'l darrer cop que'ns trobem, i no sé... el camí que té d'empendre...

(Tots se'n van per la porta de la galeria, menos la Marta, que s queda apoiada a la barana, i en Ramon, que's queda obsessionat.)

ESCENA VIII

EN RAMON I LA MARTA

MARTA

I, tu, que no vas amb ells?

RAMON *(distret i com parlant sol)*

Té raó'l senyor bisbe: tinc d'anar a ciutat,

a veure, a convèncer, a sofrir, a donar exemple, a estimar els pobres, a donar la vida pels pobres.

MARTA

I tindras el mal cor de deixar-me, veritat?

RAMON

Ho deixaré tot! Ho donaré tot! Viuré per tot-hom, menos per mi. (*Se senten grans repics de campanes.*) Ho sents com toquen a gloria?

MARTA

Jo vindré am tu!

RAMON

Mai! Series la tentació perseguint-me.

MARTA

Es dir que no'm vols?

RAMON

No puc. L'amor per tot-hom me crida!

MARTA

Doncs, el meu també'm crida, d'amor! Hi
podiem anar junts i hi vols anar sol. Ves-hi!
Jo hi aniré pel meu compte!

TELÓ

ACTE SEGON

L'escena, a ciutat. Una sala senzilla, blanca, am quadros de devoció en les parets; una porta a la dreta, una a l'esquerra, i una al fondo. A un costat, una taula d'escriure, am molts papers a sobre i un santcris. Darrera, una llibreria, i per tot arreu munts de llibres.

ESCENA I

MOSSÈN RAMON, EN MIQUEL, POBRES PRIMER
I SEGON I DOS POBRES MÉS

(A l'aixecar-se'l teló Mossèn Ramon estarà escrivint, mentres que, sense dir res, entraran en Miquel i els pobres i s'asseuran.)

MOSSÈN RAMON

Desseguida acabo. Tingueu una mica de paciència, que treballo per vosaltres. *(Alçantsè.)* Ja estic. Què hi ha de nou, germans?

POBRE PRIMER

Com sempre, Mossèn Ramon: miseria.

MOSEN RAMON

Coratge! Ja vindran dies mellors.

POBRE PRIMER

Ja vindran, però no venen. A l'istiu, tota cuca i tot pobre viu; vui dir, am perdó, que un se la campa, i si no pot dormir sota cobert de nits, dorm de dies. L'istiuestic am la taleia que algú'l va fer pels pobres.

MOSEN RAMON

Déu el va fer.

POBRE I RIMER

Doncs, un cop posat al treball, també hi podia haver fet l'hivern: veritat, Geroni?

POBRE SEGON

No s'hi enfonden en nosaltres.

POBRE PRIMER

Perquè a l'hivern, anem a dir, que dormiu al ras, malament; que trobeu una porta ajustada, també malament; que llogueu un quarto, encara més malament, perquè l'haveu de pagar, i d'allí on no n'hi ha, no'n ragen.

MOSSEN RAMON

I aquell asil ont us vaig recomanar?

POBRE PRIMER

Diuen que encara no soc prou vell, i espero ser-ne més. Es un mal no ser prou vell ni prou jove: que vui fer de jove, me sobren xacres i arrugues; que vui passar per vell, me falten diguem-ne arrugues i facultats.

POBRE SEGON

A mi'm passa am l'ofec. A l'hospital no'm volen perquè no m'ofego prou.

POBRE PRIMER

Es que n'hi deu haver que s'ofeguen més.

POBRE SEGON

Pot-ser sí; perquè veureu que'm tenen un quan temps bomba que bomba, i quan començo a respirar mellor m'obren les portes i'm diuen: «Ara, company: ves a respirar a fòra, que hi fan més bons aires». Cregui, Mossèn Ramon, que per haver de respirar a glops, que ara un respir, que ara un altre, no sé per què no deixo de respirar d'una vegada.

MOSSÈN RAMON

No digueu això, que ofeneu a Nostre Senyor.

POBRE SEGON

Jo no parlo per ofendre.

MOSSÈN RAMON

Penseu que la terra es una vall de llàgrimes, i que les llàgrimes reguen el jardí que després tindreu a la gloria.

POBRE PRIMER

Ho creiem perquè vostè ens ho diu.

MOSSEN RAMON

Escolteu: avui no us puc donar diners: no'n tinc; però us donaré llibres i els aneu a vendre.

POBRE PRIMER

No'ns en dongui de llibres.

MOSSEN RAMON

Per què?

POBRE PRIMER

Perquè... perquè's pensen que'ls havem robat, i no'ns els compren.

MOSSEN RAMON

Com s'entén?

POBRE SEGON

Que no'ns els compren.

MOSSEN RAMON

Tot-hom mal pensat! Espereu-vos. Us els firmaré, i aixís pot-ser us els voldran. (*Va de-*

dicant els llibres i donant-los. Dirigint-se an en Miquel.) Com us dieu?

MIQUEL

Miquel Puntí. Jo'ls prenc per la dedicatòria, però no vui caritat: no'n demano!

MOSEN RAMON

No puc fer-vos més que caritat, fills meus.

MIQUEL

No es això!

MOSEN RAMON

Doncs, què voleu de mi?

POBRE PRIMER

Ja li explicaré jo, Mossèn Ramon, que ell no sabia començar. Aquí està en certes circumstancies.

MOSEN RAMON

Jo faig el bé que puc i no miro a qui'l faig.

POBRE PRIMER

Però an ell no'l volen enlloc; i com que's donava vergonya de venir, perquè en sabent els seus principis, o diguem els seus començaments, el treien fòra de per tot, li vaig dir: «Vina a trobar a Mossèn Ramon, que ell es molt diferent dels altres».

MOSSEN RAMON

I d'on veniu?

MIQUEL

De presiri.

MOSSEN RAMON

Déu del cel! Hi haveu estat molt temps?

MIQUEL

Vuit anys.

MOSSEN RAMON

Per una mort?

MIQUEL

Sí, per una mort.

MOSSEN RAMON

No la vui saber! No la tinc de saber!

MIQUEL

Deixi-me-la explicar, li prego: serà un gran descans per mi! Vaig matar, sí, no me n'amaigo; vaig matar, i vaig matar a qui havia dut més voluntat, a qui més estimava, perquè no més la passió m'hauria pogut fe fer una mort, que no era dolent ni'm crec ser-ho. Jo vivia amb una madrastra, i am nosaltres hi vivia una cosina. Era ella. Havíem patit, tant ella com jo, moltes miseries; havíem patit molta fam, havíem passat tot lo trist que's pugui passar, i havíem vist tot lo negre que's pugui veure. Vam estimar-nos, a copia de viure junts; vam estimar-nos pot dir-se sense saber que'ns estimavem. Ella treballava, jo també, i els ratos que'l treballar ens deixava lliure, jo tenia afició a llegir, i llegia, i sempre trobava en els llibres que de fam i de fred i de miseria no'n tindriem, ni n'hauríem de tenir, si en el món hi hagués la germanor que explicaven i que'm feien somniar aquells llibres. Un cop llegits, full per full, i dia per dia, li anava contant an ella tot allò que havia llegit; i tots dos, a l'una, ens va neixer un gran desig de consagrar-nos a l'amor, i d'estimar, i d'estimar sempre!

MOSSEN RAMON

Hermosa missió.

MIQUEL

Hermosa, es veritat; però que no vam entendre tots dos d'igual manera: ella volia l'home, i jo l'humanitat.

MOSSEN RAMON

Sempre lo mateix!

MIQUEL

Jo vaig marxar i vaig deixar-la: per qui? Per ningú i per tot-hom. Volia revindicacions, volia justícia, volia renovar la societat per l'amor, per un amor sense limits.

MOSSEN RAMON

Sense esperança en Déu!

MIQUEL

Sense esperar en ningú.

MOSSEN RAMON

Jesús! Desgraciat!

MIQUEL

Sí! Ho volia tot i no vaig lograr res, i la vaig perdre an ella; i tot, tot ho vaig perdre, perdent-la!

MOSSEN RAMON

Què va fer?

MIQUEL

Rellamp! Lo que fan totes quan senten desitjos d'estimar i no comprenen: estimar-ne un altre. Va estimar a un home ric, a un poderós, a un dels que compren carn d'esclava, a un dels que enlluernen, a un d'aquells que amb el foc que encén un altre hi troben tebior per les seves venes malaltes.

MOSSEN RAMON

I vareu matar?

MIQUEL

No'l vaig poder matar an ell: la desgracia

va desviar-me l'arma, i va morir qui no volia que morís!

MOSSEN RAMON

La venjança no és propria de cors generosos. Déu es la suprema justícia, i la fe en Ell ens té d'aturar de fer-nos-la per les nostres mans pecadores. Que us quedaria a tots vosaltres sinó tinguessiu el gran tresor de la fe? Que hi haurieu vingut a fer en el món? Creieu que us han enviat a sofrir per abandonar-vos? Déu ha sembrat arreu a la terra; després, al cullir, triarà'l forment, el segle i l'herba, i tot ho convertirà en flors en l'hort de la seva gran misericòrdia. Escolteu, germà: us planyo per pecador i per les vostres penes, que'm recorden fets de molt endins. Què voleu de mi?

MIQUEL

Treballar honradament, res més que treballar. Trobar on me vulguin, on no m'ajustin la porta amb excuses; trobar de no haver de fer una altra mort per morir o per poder viure.

MOSSEN RAMON

No pequeu de desespero, que ja us trobaré col·locació. D'aquí una estona parlaré am gent

poderosa, i del modo que ho demanaré us tindran de pendre.

MIQUEL

No'm voldran.

MOSSEN RAMON

Al món hi ha gent bona.

MIQUEL

Vostè no'ls coneix. Molts són bons perquè poden passar-se de ser dolents.

MOSSEN RAMON

Us he promès col·locar-vos. Torneu després de la reunió; i... torneu tots, germans meus; torneu, que mentres tingui un bocí de pa, serà vostre.

POBRE PRIMER

Déu li pagui.

MOSSEN RAMON

No m'ho ha de pagar. Prou me cobro amb el pler que'm doneu consolant-vos.

(En Miquel dona la mà a Mossèn Ramon, els pobres li besen, i tots surten. La Francisca entra sentint la darrera frase.)

ESCENA II

MOSSÈN RAMON I LA FRANCISCA

FRANCISCA

Déu t'ha fet i t'ha deixat estar! Encara més pobres? Això aviat semblarà un hospici!

MOSSÈN RAMON

No s'acabaran mai els pobres.

FRANCISCA

Per això mateix: ja que no'ls tens d'acabar, no sé perquè aquest no viure i aquest traspals i aquest pagar-los-ho tot, sense poder fer-ho. T'endeutes per ells, i no pots pagar.

MOSSÈN RAMON

Però si no tinc més!

FRANCISCA

No'ls hi compris roba.

MOSSEN RAMON

Se moririen de fret, mare. El botiguer té espera i la mort no'n té.

FRANCISCA

Me faries locar! No veus que quasi tots són dropos i volen viure a la teva esquena? I lo més cremador es que hi viuen, i que mentres els vesteixes an ells, tu vas am la sotana estripada, am tants surgits i repunts, que ara mateix no se sabrà si hi ha més sotana que pedaços.

MOSSEN RAMON

Deixeu-me fer, mare.

FRANCISCA

Quin remei me queda! Però ho fas anar tot malament. Ni menges, ni tens una hora bona, ni tens ordre; i un capellà sense ordre, no es un bon capellà, i es un capellà... faltat d'ordre.

MOSSEN RAMON

Mare, si no faig més per vos es perquè no puc.

FRANCISCA

Ho fas tot menos una cosa: creure-m. Quan varem venir aquí a ciutat, vaig pensar: tot-hom diu que es tant savi; doncs, tenint saber com té, li donaran una prebenda i viurem relacionats i amb alegria. No havem tingut mala prebenda! De gent, prou ne venen! Fins massa en venen! Però tot són gent que fan d'això de versos o que demanen caritat. Tots hi destorben prou en una casa.

MOSSEN RAMON

No hi podeu fer més: sempre rondinaire.

FRANCISCA

No faltaria més que'm quitessis el rondinar! No sé què'm quedaria!

MOSSEN RAMON

Us quedaria la meva estimació. Que no es prou, mare?

FRANCISCA

Bé la necessito, fill meu! Perquè entre trobar-me lluny de montanya, ont havia viscut desde petita; entre aquests excessos de religió que tens, que veig aflaquir-te de dia en dia, i entre el pas d'aquella... Marta...

MOSEN RAMON

No me'n parleu, mare, de la Marta.

FRANCISCA

Es que no me'n sé avenir! Fugir del seu oncle! Tenir un fill, i sent soltera! Quin escandol! I am qui? Pot-ser amb un passavolant, amb un perdut, amb un... sigui qui sigui. Vaja, que no es perdonable.

MOSEN RAMON

Tot es perdonable, i us demano i us prego que no me'n parleu. Qui sap si qui l'ha de perdonar més soc jo!

FRANCISCA

Perquè ets sacerdot i el vestit t'obliga.

MOSSEN RAMON

No ho volgueu saber. Una cosa us demano am tot el cor: que no me'n digueu res, però que procureu per ella, que us en cuideu com d'una filla, que mireu d'encaminar els seus passos, que la guieu, que l'estimeu siga com siga, que feu lo que jo no puc fer per ella: vetllar-la, socórrer-la, no despreciar-la, mirar-la am l'amor que li hauria donat l'home... que hauria pogut estimar-la.

(Plora.)

FRANCISCA

Però, què tens? Per què t'alteres? Si ha sigut un mal cap, que s'ho passi. Encara té... diguem-ne'l seu home.

MOSSEN RAMON

Ai, el seu home!

FRANCISCA

Que s'arregli!

MOSSEN RAMON

No, mare.

FRANCISCA

Si no ha cregut i ha anat a la seva, per ella farà.

MOSEN RAMON

Si no es això, mare!

FRANCISCA

Doncs, què hem de fer?

MOSEN RAMON

No ho sé, no ho sé! Cada nit, a cada hora, en totes les meves oracions ho demano què he de fer, què puc fer, què hauria de fer; i, ai! que Nostre Senyor no m'il·lumina! No'm deu voler il·luminar!

FRANCISCA

Però, per això't trastornes?

MOSEN RAMON

Perquè tinc por que les meves oracions no siguin prou escoltades. Déu envia proves quan ha d'enviar-ne, i com més grans i fondes les

envia, més viu es el seu record; però l'home ha de saber sofrir-les, i jo tinc por de no poder-les sofrir; tinc por d'arribar a l'hora de la mort am l'ànima molt malalta.

FRANCISCA

Es clar que hi arribaras, si fins lo dels altres te trasbalsa! Déu te faci bo! Que no vulguis veure mai les coses tal com són!

MOSSÈN RAMON

Prou que les veig tal com són, però no tal com voldria que fossin.

ESCENA III

MOSSÈN RAMON, LA FRANCISCA I MOSSÈN JOAN

MOSSÈN JOAN

Se pot entrar?

MOSSÈN RAMON

Què veig ara? Vostè? Es vostè, oncle?

MOSSEN JOAN

Soc el mateix.

FRANCISCA

Quina alegria! I d'on surts?

MOSSEN JOAN

Com sempre: de montanya.

FRANCISCA

I quines noves portes? Que tal per allí?
Estas bo? I el campaner? I la seva dòna?

MOSSEN JOAN

Alto. No'm dones *aliento!* Deixa-m respirar!... Porto bones noticies... i altres... que no són massa bones.

FRANCISCA

No m'espantis.

MOSSEN RAMON

Què passa?

MOSSEN JOAN

Si no'm deixeu sossegar no podré dir res.
Deixeu-me anar per ordre.

FRANCISCA

Digues les males notícies.

MOSSEN JOAN

Ja m'ho temia! Que sempre's porti més pressa per saber les dolentes que les bones! Jo volia preparar-vos i no'm doneu temps. Doncs hi ha, que ha passat lo que tenia de passar; que'l que no segueix el bon camí i no fa les coses conformes, per l'intervenció de l'iglesia, acaba com es natural que acabi... Hi ha que la Marta...

MOSSEN RAMON

La Marta diu? Què li passa?

MOSSEN JOAN

Que a la Marta el... seu home... l'ha abandonada: veus-ho-aquí.

MOSSEN RAMON

Infame! Déu me perdó!

FRANCISCA

Quina vergonya!

MOSSEN JOAN

Ja pots ben dir-ho!

MOSSEN RAMON

I ella?

MOSSEN JOAN

Ella... Què't diré jo d'ella? Ja t'ho pots pensar. Va enviar-me a cercar, i l'he vista... i l'hauria volgut trobar... més resignada.

FRANCISCA

La poca-pena!

MOSSEN JOAN

Calla, que te'n faria molta de pena. Està que no sembla la mateixa. Ella, que era tant

alegra, que fins el senyor mestre la sentia parlar embabiecat, que tot-hom l'estimaya per lo franca i per lo xamosa, ara la veurieu motxa, arrupida i amb unes llagrimas que li queien cara avall, que us dic que semblava una Madalena.

MOSSEN RAMON

I què li ha dit?

MOSSEN JOAN

M'ha contat el fet com ha pogut; m'ha dit que no era tant culpable com ens crèiem, i vinguen llagrimas: veto-aquí.

FRANCISCA

Am llagrimas que no m'hi vinguin: m'hauria fet compassió.

MOSSEN JOAN

A mi també me n'ha fet. I de ferm que me n'ha fet. Creieu-me: no serveixo jo per aquests passos; mai he servit, i ara que soc vell encara menos. També se m'han mullat els ulls, i quan ploro no soc bo per res. Tanta compassió m'ha fet, que a no ser per allò del què

diran, i més a montanya, que hi hauria hagut un rum-rum que fins pòt-ser hauria anat a oídos del senyor Bisbe, me l'hauria emportada a la rectoria an ella i a la criatura.

MOSSEN RAMON

I per què no ho ha fet?

FRANCISCA

No faltaria més que això!

MOSSEN JOAN

Doncs, poc se n'ha faltat. No ho he fet per lo que t'he dit, i perquè ella tampoc voldria venir.

MOSSEN RAMON

I què pensa fer, doncs? Què vol?

MOSSEN JOAN

Ja t'ho diré lo que vol: te vol veure, ja ho sabs.

MOSSEN RAMON

A mi?

MOSSEN JOAN

A tu. Vol veure-t i que l'aconsellis, i diu que no més tu pots lliurar-la d'acabar de caure al precipici.

MOSSEN RAMON

No pot ser.

FRANCISCA

Es clar que no! També té por del què diran.

MOSSEN RAMON

Jo? Mai! En cumplint am Déu, no tinc temor de ningú.

MOSSEN JOAN

Doncs, quins miraments tens?

MOSSEN RAMON

Perquè... com que... no sabria què dir-li, no trobaria paraules de consol, i li diria lo que no li voldria dir. No m'ho pregunteu: es un cas de consciencia.

MOSSEN JOAN

Però també es un cas de consciencia deixar-la.

MOSSEN RAMON

Es veritat. Es massa veritat!

MOSSEN JOAN

Tu, que sempre tens el perdó en el cor, no la perdones?

MOSSEN RAMON

I tant si la perdono!

MOSSEN JOAN

Tu, que l'havies vista de petita, que havieu jugat junts, que li havies ensenyat de lletra, que li ensenyaves els teus versos, que la duies com qui diu de la mà pel món, ara l'abandonaries?

MOSSEN RAMON

Encara que volgués, no podria.

MOSSEN JOAN

Te demana un bon consell: no li pots negar.

MOSSEN RAMON

Mai.

MOSSEN JOAN

Pot-ser fins te demana confessió.

MOSSEN RAMON

Déu meu!

MOSSEN JOAN

Doncs, reflexiona. Què li diré? Que vingui?

MOSSEN RAMON

Sí, que vingui... Que vingui un d'aquests dies.

MOSSEN JOAN

Com més aviat millor. Un bon consell no's té de fer esperar.

MOSSEN RAMON

Doncs, l'anireu a cercar... quan volgueu.

MOSSEN JOAN

Aixís, home! Pot-ser no es gaire lluny d'aquí.

MOSSEN RAMON

Aont es?

MOSSEN JOAN

Jo t'ho diré: es aquí fòra que s'espera. L'he feta venir per lo que pogués ser, però abans t'he volgut demanar consentiment.

MOSSEN RAMON

Aquí es? Es aquí?

MOSSEN JOAN

Que li dic que entri?

MOSSEN RAMON

(mirant el santcris, suplicant, i prenent una gran determinació)

Sí.

MOSSEN JOAN

Marta! Marta! Ja pots entrar. (*La Marta entra i's queda apoiada a la porta, plorant.*) Tu i jo, Francisca, anem-sen dintre: deixem-los sols.

FRANCISCA

Més m'ho estimo, perquè pot-ser...

MOSSEN JOAN

Anem.

(*Mossèn Joan i la Francisca se'n van.*)

MOSSEN RAMON

Senyor! No'm deixeu sol i guieu-me!

ESCENA IV

MOSSÈN RAMON I LA MARTA

MOSSÈN RAMON

Entra.

MARTA

*(entrant i agenollant-se als peus de
Mossèn Ramon)*

Ramon!

MOSSÈN RAMON

Alça-t! Què vols de mi?

MARTA

Perdó!

MOSSÈN RAMON

No sóc jo que't tinc de perdonar.

MARTA

No sóc culpable, Ramon! No sóc culpable,
com te penses!

MOSSÈN RAMON

Jo no m'ho penso: jo't compadeixo.

MARTA

Diga-m que'm perdoneu! Diga-m'ho!

MOSSEN RAMON

Si la meva missió es perdonar, com no he de perdonar-te a tu! A tu, que no vens com dòna caiguda, sinó com dòna esperançada!

MARTA

Tinc d'explicar-t'ho tot, Ramon! Necessito explicar-t'ho tot! Ho necessito!

MOSSEN RAMON

Sóc aquí per escoltar-te. Digues.

MARTA

Si vaig fugir de montanya es perquè'm moria. Me pots ben creure! El cor me volava i no'l podia aconseguir. Vaig fugir perquè no trobava a qui estimar, a qui entregar el món de carinyo que duia, que'm feia batre'l cor, que'm matava, Ramon, que'm matava! Vaig fugir, ai!... no ho sé per què vaig fugir; perquè estava sola... perquè... tu no hi eres.

MOSSEN RAMON

Recorda-t, Marta, que ja no es an aquell Ramon a qui parles: en Ramon va morir. Parles an el sacerdot.

MARTA

Massa ho sé. A l'arribar, vaig venir a casa del sacerdot. Vaig anar per trucar a la porta, i el batell va deixar-me la mà gelada: un fret de glaç venia de dintre la casa, i vaig entornar-me'n corrents, com si hagués fet una baixesa.

MOSSEN RAMON

I on vas anar?

MARTA

No ho sé. Corria sense esma; anava com deuen anar els aucells sortits del niu: perduda i a perdre-m. Vaig cusir, vaig estar d'ajudanta en una escola, vaig servir, i de casa en casa i de tenda en tenda corria a cercar la desgracia. Per fi vaig aturar-me, i tant-de-bo que no m'hagués aturat mai, que al menos tot fent camí m'aturdia.

MOSSEN RAMON

I qui va ser... ell?

MARTA

Què vols que't diga! El que va dir-me lo que jo volia que'm diguessin.

MOSSEN RAMON

Pobra Marta!

MARTA

Perquè has de saber que fins he arribat a creure que no era ell el que'm parlava, que era no més jo que'l sentia. Ell va ser el que va sortir-me al pas, va obrir els braços, jo hi vaig caure, i, fins fa feredat de dir-ho!, hi vaig caure sense saber en els braços que queia.

MOSSEN RAMON

La teva ànima va estar en perill de mort, Marta.

MARTA

Ja ho sé. Però jo he nascut per estimar, i, fins no estimant a ningú, estimo.

MOSSEN RAMON

La perversió del teu cor t'enganya.

MARTA

No ho està tant com te creus, de pervertit: el meu cor cerca, i vol aturdir-se.

MOSEN RAMON

I què puc fer per tu?

MARTA

Pots aturar-me o llençar-me, Ramon. Te vinc a demanar que'm salvís, pel meu fill, per la teva gran bondat, i pel record que puguis guardar d'aquells dies.

MOSEN RAMON

Aquells dies els he borrrat de la memoria.

MARTA

T'enganyes a tu mateix. Per borrrar-se eren massa clars i hermosos.

MOSEN RAMON

Pensa que són com si mai haguessin sigut.
(Va per anar-sen.)

MARTA

No! No ten vagís! No'm deixís! Ja no ten parlaré mai més! T'ho juro, però escolta-m! Ampara-m! Per la meva salvació! Per la teva! Per la del meu fill!

MOSSEN RAMON

I què he de fer?

MARTA

No deixar-me.

MOSSEN RAMON

No't deixaré.

MARTA

Deixar-me... quedar aquí.

MOSSEN RAMON

Aquí, dius? Mai!

MARTA

Si tens por de la gent, viuré arrupida, com si no hi fos; viuré en el recó més xic de la casa; no sortiré; no'ns veuran.

MOSSEN RAMON

Déu tot ho veu.

MARTA

No hi haurà cap mal que ho vegi. Aquí, am tu, seré una germana de caritat, tindrè comiseració dels caiguts, seré una vetlladora dels orfens, una esclava, una arrepençada!

MOSEN RAMON

Ten-me pietat i no'm preguis!

MARTA

Ten-ne tu de mi!

MOSEN RAMON

En tinc per salvar-te, i et salvaré, però no pas aquí a casa.

MARTA

A fòra no'm salvaras: no sé volar. El vent se m'emporta i'm perdo.

MOSEN RAMON

Jo't guiaré.

MARTA

I on me guiaras? On vols que vagi?

MOSSEN RAMON

Deixa-m fer. Jo't trobaré una casa de gent bona. Te la cercaré, anc que tingui de demanar-ho de genolls. Allí podras viure una vida cristiana, i pujar el teu fill, i jo ensenyar-lo de llegir en sent gran, com vaig fer am tu; i veure-t, sempre que's tracti del fill; però viure tu aquí... no m'ho preguis, que ni vui ni puc voler-ho; ni, encara que volgués, ho faria.

MARTA

Això es tot lo que m'aconselles?

MOSSEN RAMON

Què més puc fer, i què més puc aconsellar-te? Podria dir-te que l'alegria i l'esperança no més en la santa religió la trobaras; però no'm creuries.

MARTA

No.

MOSSEN RAMON

Puc dir-te que aquest amor, aquest foc que sents, es aviat cendra, i que no més el foc diví se torna flama; però tampoc me creuras.

MARTA

Avui, no.

MOSEN RAMON

I podria dir-te que costa molt d'apartar els ulls de la terra per alçar-los; però un cop fets a mirar enlaire, a la llum, no tornen a baixar-se mai més.

MARTA

Jo no hi sé mirar tant amunt!

MOSEN RAMON

En pots aprendre. Jo n'he après.

MARTA

Ets de glaç, Ramon. No sé quin fred desprenen aquestes paraules que'm dius, que'm glacen les mans com quan venia a trucar a la porta.

MOSEN RAMON

Sempre semblen fredes les paraules del dever.

MARTA

Me deus tenir per dolenta, veritat?

MOSSEN RAMON

No, Marta. Te tinc per extraviada; i si la passió que tens pel món la consagressis a l'amor espiritual, series més que una dòna: series una santa.

MARTA

Tu hauries pogut fer-men.

MOSSEN RAMON

Camines pels fangals i vols sortir-ne. Tem que'l fang no't privi de caminar!

MARTA

Tu podries treure-men.

MOSSEN RAMON

No m'escoltaries.

MARTA

Com me parles ara, t'escoltaria inutilment.

Me parles de tant amunt, que no't sento, o no't sé sentir. Me parles com si fos un record mort que parla; com si'm parlessis de la tomba. (*Plora.*) Jo volia un altre consol, Ramon. T'hauria volgut sentir més meu, més com abans, amb aquella veu de joventut que m'hauria tornat l'alegria. Cercava la mà de l'amic, i trobo la veu del confés. Me creia abandonada, però no tant!

MOSSEN RAMON (*commogut*)

Tot ha passat; però, ara... ves-ten. T'ho suplico!

MARTA

Me treus?

MOSSEN RAMON

No't trec; però, deixa-m. Jo trobaré on te vulguin, on t'estimin, on puguin estimar-te! Ho trobaré, i a no trigar gaire, ho sents? Però... necessito quedar sol, reflexionar sobre'l teu pervindre; necessito...

MARTA

Vols que t'esperï?

MOSSEN RAMON

No... Sí... Espera-m... però, deixa-m!
(*Mossèn Ramon entra al seu quarto com fugint. La Marta's queda plorant.*)

ESCENA V

LA FRANCISCA, EN JORDI DE POUS, EN SARIOL, I AVIAT EL SENYOR ANDREU, LA BARONESA DE PUIG-VELL I LA PRESIDENTA DE LES DAMES.

JORDI DE POUS

A veure. On tenim el nostre poeta?

FRANCISCA

Si vol dir en Ramon, no sé per què han de posar-li motius. Que no es un bon nom el de sacerdot?

JORDI DE POUS

No s'enfadi, Francisca. No li diem cap mal.

FRANCISCA

Es que si no fos més que sacerdot, aniriam més bé de lo que anem. Tant escriure fa tornar l'home mig tonto.

(Se'n va.)

JORDI DE POUS

Crec que hem sigut massa puntuals.

MOSEN JOAN

Volen que'l cridi?

JORDI DE POUS

No'l destorbi. Esperarem les senyores.

MOSEN JOAN

Doncs, facin, que són a casa seva.

(Mossèn Joan entra dintre.)

SARIOL

A casa del geni!

JORDI DE POUS

A casa del geni imprudent!

SARIOL

Miri que'l pot sentir.

JORDI DE POUS

No tingui temor. Aquests homes que s'escolten per dintre no senten mai a ningú. Com li deia, jo, abans que tot, soc poeta catolic, i els versos que fa no'ls hi aprovo.

SARIOL

Perquè ha nascut fòra de temps. Abans haurien dit que era un sant: avui en diuen un neurastenic.

JORDI DE POUS

No exageri!

SARIOL

L'home que creu en miracles vol que faci versos correctes?

JORDI DE POUS

Tot té de ser moderat.

SARIOL

Ditxosa moderació! Als llims que n'hi deuen haver d'empentes!

SENYOR ANDREU

(entrant am la Baronesa i la Presidenta)

Me penso que som puntuals.

LA BARONESA

Déu los guard!

LA PRESIDENTA

Mossen Ramon?

JORDI DE POUS

Ara'l cridarem. Precisament parlavem d'ell.

LA BARONESA

No'n murmuraven pas?

SARIOL

Al contrari: el senyor li tirava... floretes espirituals.

ESCENA VI

ELS MATEIXOS I MOSSEN RAMON

MOSSEN RAMON

Perdonin sí'ls he fet esperar. Jo no sabia...

SENYOR ANDREU

Ara arribem. Li presento les senyores de qui li havia parlat. La Baronesa de Puigvell i la senyora Presidenta de les Dames.

LA BARONESA (*saludant*)

Pare Ramon...

MOSSEN RAMON

Benvingudes, i dignin-se pendre asiento; i com sé que tenim de parlar de beneficencia, soc de parer de començar-ne a parlar quan vulguin.

LA BARONESA

Té rahó, el pare Ramon: la caritat, com més aviat millor.

LA PRESIDENTA

Vaja, doncs, senyor Andreu: comenci.

SENYOR ANDREU

Am permís començaré jo a exposar l'objecte, i les senyores explicaran la seva realització. Se tracta d'una festa pels pobres. Una festa ben bé per ells. La festa de la miseria protegida per la riquesa. De miseria n'hi ha molta al món, Mossèn Ramon.

MOSSÈN RAMON

Molta n'hi ha.

SENYOR ANDREU

N'hi ha molta més de lo que tot-hom se pensa. Les causes de la pobresa's deuen més que res a la falta de practiques politiques i religioses.

MOSSÈN RAMON

Se deu molt a que'ls rics no se n'adonen de que n'hi hagi.

SENYOR ANDREU

Desgraciadament n'hi ha molts que no se

n'adonen, però n'hi ha d'altres que sí, i sense adulació'm permeteré ser indiscret dient que les dames i senyors aquí presents, que formen a la nostra legió, no sols se n'adonen, sinó que s'en preocupen, hi pensen les hores que les seves ocupacions els ho permeten, i fan els medis de millorar en lo possible a tanta gent necessitada.

MOSSEN RAMON

Es ben cert.

SENYOR ANDREU

Prova n'es la festa de que's tracta; festa que's vol fer am tota l'esplendidesa possible. Com més fastuosa siga, més bons resultats se tocaran; com més els rics se diverteixin, més... anava a dir que més se divertirien els pobres, però vui dir que menos patiran; com més se llenci'l diner, més en culliran del que sobri els que vagin curts de recursos... No ho creu aixís, Mossèn Ramon?

MOSSEN RAMON

Me parla de coses que no entenc.

SENYOR ANDREU

Són clares d'entendre. La caritat té de ser

alegre, o sinó'ls senyors s'aburreixen; s'ha de ballar, o sinó les senyores no hi van; s'ha de fer am musica per treure'l record trist de l'objecte piadós, i allavores de l'alegria no són els que més ne disfruten els que hi van, sinó'ls obsequiats per la festa.

MOSSEN RAMON

Tot això es un món nou per mi, i no sé quina part hi puc pendre.

LA BARONESA

Vostè? Importantíssima, pare Ramon. Jo li diré'l programa que havem pensat i s'en farà carrec. Primer, se cuidaran de repartir les invitacions, que seran molt Lluís XV, les senyores: lo millor de Barcelona: la comtesa de Riutort, la Batlle, la Coma, la baronesa de Tres-rius, que vostè de segur ja coneix...

MOSSEN RAMON

No, senyora, no la conec.

LA BARONESA

No? Sí que m'extranya: tot-hom la coneix.

MOSSEN RAMON

Veü que no'm moc mai d'aquí!

LA PRESIDENTA

An el pare Ramon el coneixen sense moure-s.

LA BARONESA

Doncs, les que no s'hagin repartit directament, les vendran les senyoretas a la porta, ben vestides, plenes de flors, vessant alegria. L'entrada serà un verdader jardí.

MOSSEN RAMON

Pot-ser diré una cosa inoportuna: i si hi posessin pobres a la porta, vol dir que no farien més compassió i donarien més caritat?

LA BARONESA

Què diu, pare Ramon! Semblaria una iglesia.

MOSSEN RAMON

Ho dic perquè la gent, veient-los...

LA BARONESA

Veient-los... farien pena, i tot-hom fugiria.

LA PRESIDENTA

Seguint l'idea del pare Ramon, se n'hi podria posar algun d'endreçadet, a la porta.

LA BARONESA

Res de pobres! La festa's fa per ells, però que no hi siguin. Però, deixant la miseria apart i continuant la descripció, el programa crec que serà del seu agrado. Primer, una sinfonia: ja se sap; després, el baronet de Grau dirà un monolec: diu uns monolecs de soldat que són una delícia!; després, ball, una part de ball, i refresc.

SARIOL

I qui'l paga'l refresc?

LA BARONESA

Surt de les entrades. N'hi haurà per tot. La segona part serà purament lirica. Tenim tenor. Un tenor jove, preciós, d'una familia distingida, que es llastima que sigui ric, perquè

am la veu que tindrà quan se li extengui, sen faria cas. Cantarà l'*Espiritu Gentil*. Vostè no l'ha sentit mai l'*Espiritu Gentil*?

MOSSEN RAMON

No he estat mai al teatre.

LA BARONESA

Quina llastima! Vingui a la festa: l'amagarem en un recó i podrà sentir-lo. Després tenim tres tiples per falta d'una, i n'haguessim volgut de tiples! Avui dia totes les senyoretas en són poc o molt de tiples. Després, ball.

SARIOL

I refresc?

LA BARONESA

El senyor Sariol està de broma!. Res de refresc. Donat l'objecte benefic, s'ha d'estalviar: repòs fins a la tercera part. I prepari-s, Mossèn Ramon.

MOSSEN RAMON

Digui.

LA BARONESA

Va per vostè. La tercera part vostè té d'omplir-la. Li demanem, i donat l'objecte crec que no'ns desairarà; li demanem lo que vostè fa sense cap pena, per la senzillesa am que ho fa: li demanem poesies, i tenim l'atreviment de demanar-les-hi inedites.

MOSSEN RAMON

Pobre de mi! No veuen que les meves poesies serien farigola en un jardí d'invernacle?

LA BARONESA

El nom de vostè no pot faltar a la festa.

LA PRESIDENTA

No's pot negar, pare Ramon.

MOSSEN RAMON

Si no'm nego. Es que'm penso que'ls meus versos els destorbaran l'alegria.

LA PRESIDENTA

Encara que la destorbessin: es per gent necessitada!

MOSSEN RAMON

Per ells ho faré.

TOTS

Molt bé! Molt bé!

MOSSEN RAMON

I ja que parlem de pobres am persones tant cristianes i caritatives, tinc de dir-los que'm faré venir bé de parlar-ne, i, com que jo mai menteixo, també'ls diré que ja'ls esperava per parlar-ne. Jo també'n tinc de pobres, però sobre tot en tinc dos molt pobres, més pobres que'ls que no tenen diners, perquè estan en gran perill de perdre lo que val més que'ls diners: l'ànima. L'un es un obrer; l'altre, una noia.

LA BARONESA

I què podem fer per ells?

MOSSEN RAMON

Salvar-los.

LA PRESIDENTA

Tot lo que estiga a la nostra mà, demani.

LA BARONESA

No faltaria més!

MOSEN RAMON

Mercès pel bé que faran. Vostè, senyor Andreu, podria cuidar-se d'ell, i vostès, senyores, d'ella.

SENYOR ANDREU

Per la meva part, dongui-ho per fet.

LA BARONESA

Qui li nega res a vostè, i menos per qui'ns ho demana.

MOSEN RAMON

Me faran el favor més gran de la vida, i no'ls ho demano per mi, sinó per ells, per ells, que estan a punt de despenyar-se, d'enfonsar-se per sempre més en el vici. Ell, ja ha pagat una falta; ella, encara la paga i la plora.

SENYOR ANDREU

Què vol dir? Que ha estat pres?

MOSSEN RAMON

Pres pels homes.

SENYOR ANDREU

Ha estat pres i vol que l'empleïi a casa?
Això mai!

MOSSEN RAMON

Mai, diu?

SENYOR ANDREU

A un presidari?

MOSSEN RAMON

Pels cristians no es un presidari: es un
pecador.

SENYOR ANDREU

Però per mi es un presidari.

MOSSEN RAMON

No ha dit que era cristià vostè?

SENYOR ANDREU

Ho soc, però sense exageració.

MOSSEN RAMON

Senyor Andreu, pensi que abans que tot es un desgraciat.

LA BARONESA

I ella també, la que vol que protegim, potser es també una desgraciada?

MOSSEN RAMON

Ella també, i tots, tots ho som!

LA BARONESA

Vostè està preocupat, pare Ramon.

MOSSEN RAMON

Cap podem tirar la primera pedra. No'm desairin! Els ho prego! Ja que volen protegir els desvalguts, qui més desvalgut que ells! Quina obra benefica poden fer millor que amparar-los?

SENYOR ANDREU

Els farem una caritat.

MOSSEN RAMON

Si no es caritat de diners lo que necessiten: es una mà que'ls aixequi, es un costat ont apoiar-se per no caure, es la confiança moral, el sosteniment d'honradesa, la vida de l'esperit, per poder portar el cap alt, el cap que'ls trontolla perquè no'ls el sostè l'esperança!

SENYOR ANDREU

I per què no'ls protegeix vostè?

MOSSEN RAMON

Vostè m'ho pregunta? Que no sab que no puc? Que no sab que per ells, per tot-hom, he fet lo que li consta prou bé? Fins demanar-li recursos, que li he hagut de tornar venent-me'ls drets de les meves obres! Que no ho sab que no era per mi lo que li demanava? Que no ho sab que si pogués me'ls posaria a casa, encara que vostès fossin els primers de no venir i despreciar-me?

SENYOR ANDREU

I, doncs, si fos al revés?

MOSSEN RAMON

Si fos al revés, jo vindria a bencir-los.

JORDI DE POUS

Posi-s a la raó, Mossèn Ramon.

MOSSÈN RAMON

Parlo suplicant a cristians; parlo a catòlics; parlo a persones que diuen estimar els caiguts, i els dic i els repeteixo que hi ha dugues ànimes per salvar-se.

LA PRESIDENTA

Però, que'ns havem de cuidar de totes, nosaltres?

MOSSÈN RAMON

No'ls dic de totes: són dugues i vostès són molts.

JORDI DE POUS

Ningú'ns hi obliga, Mossèn Ramón; i tingui en compte que s'aparta de l'humilitat cristiana.

MOSSÈN RAMON

A mi m'obliga la fe!

SENYOR ANDREU

També'n tenim nosaltres de fe.

MOSSEN RAMON

I que han de tenir! Si estessin segurs que donant tot lo que tenen gaudirien de l'eterna gloria celestial, no ho donarien tot per la gloria? Per què no ho donen? Perquè dupten; perquè volen anar al cel, però volen anar-hi en cotxe.

JORDI DE POUS

Mossèn Ramon! I l'humilitat?

MOSSEN RAMON

Pel bé dels desgraciats no'n tinc. Jo sóc el pobre endreçadet de la porta, però quan hi ha mercaders entro al temple.

LA BARONESA

Mai ens hauriem esperat de vostè semblants paraules!

JORDI DE POUS

Pensi que són senyores.

MOSSEN RAMON

Pensin que sóc sacerdot, i que parlo pels desvalguts, pels tristos, pels abandonats de la terra.

LA BARONESA

Anem.

(S'alcen pera anar-sen.)

LA PRESIDENTA

Anem nos-en.

JORDI DE POUS

Moderi-s i calmi-s. Els dejunis el sobresalten!

MOSSEN RAMON

Es que no's té dret a moderar-se quan la nostra debilitat la paga'l proxim. Els parlo am tot l'amor en nom de la virtut, i'm contesten am convencions per disfreçar l'egoisme. Doncs, quan l'egoisme crida, la virtut ha de cridar més que l'egoisme.

LA BARONESA

Anem. Ens crèiem tractar amb un sacerdot humil i tractem amb un pertorbat.

MOSSEN RAMON

I jo'm creia tractar am cristians, i m'he errat. Vostès en fan de cristians, però no'n són. Valdria més que fossin del tot descreguts, que al menos se podrien convertir!

JORDI DE POUS

Es boig! Es boig! Anem-nos-en.

MOSSEN RAMON

Sí, sóc boig, i als bojos se'ls deixa! Deixeu-me, deixeu-me amb els meus, gent... prudenta.

(Sen van tots, i entran Mossèn Joan, la Francisca i la Marta.)

ESCENA VII

MOSSEN RAMON, MOSSÈN JOAN, LA FRANCISCA,
LA MARTA I AVIAT EN MIQUEL

MOSSEN JOAN

Ramon, què has fet?

MOSSEN RAMON

He fet lo que debia. He vist que ells són uns, i jo un altre; que esperava amparo i no més trobo hipocresia; que si Crist tornés i fos pobre, tornaria a ser crucificat, clavat pels faritzeus de nova mena.

MOSSEN JOAN

I ara, què penses fer?

MOSSEN RAMON

Què penso fer? Que lo que no han volgut fer els rics ho faré jo. (*En Miquel entra, quedant-se al peu de la porta.*) Miquel: fins a trobar treball digne, no't moguis de casa.

FRANCISCA

Verge Santíssima!

MOSSEN RAMON

I tu, Marta, tampoc te'n vagis més.

FRANCISCA

La Marta a casa?

MARTA

Jo?

MOSEN RAMON

Queda-t!

TELÓ

ACTE TERCER

La mateixa decoració.

ESCENA I

LA FRANCISCA I MOSSÈN JOAN

FRANCISCA

Ja ho he dit. No'm vui estar més en aquesta casa. No la vol tenir an ella? Doncs que se la guardi.

MOSSÈN JOAN

Pensa que ets mare.

FRANCISCA

Ell es fill. S'està decandint que ara mateix semblarà l'estampa de Sant Francesch, i amb els actes de sofocació que té, el dia menos pensat se'ns quedarà mort als braços.

MOSSEN JOAN

Per això mateix que no'l pots pas deixar.

FRANCISCA

Vui dir als braços d'ella.

MOSSEN JOAN

No diguis això.

FRANCISCA

Perquè es veritat. No més troba bé lo que ella li porta.

MOSSEN JOAN

I lo que li portes tu, que no ho troba bé?

FRANCISCA

També.

MOSSEN JOAN

I, doncs, de què't queixes?

FRANCISCA

Me queixo de que ell no's queixi. Tant pacients, tant pacients, no fan pel meu gènit.

MOSSEN JOAN

Ets bona, però ets molt pesada, Francisca. Tens celos de tot, i pel fill no n'ha de tenir una mare.

FRANCISCA

Jo no soc com tu, que ets de pasta d'agnus. Sort que en Miquel va trobar feina, o sinó encara'l tindriem aquí.

MOSSEN JOAN

Que no es agrait?

FRANCISCA

Agrait? Que't penses que ve per ell?

MOSSEN JOAN

I, doncs, per qui?

FRANCISCA

Per la Marta.

MOSSEN JOAN

No siguis mal pensada.

FRANCISCA

Lo que aquests ulls han vist...

MOSSEN JOAN

No hi ha com mirar amb els ulls de la malícia per veure.

FRANCISCA

I no hi ha com ser rector de montanya per no veure. He vist que's parlaven a l'orella i que's donaven les mans... i que se les tenien agafades més estona que no estas tu per dir missa.

MOSSEN JOAN

Són joves i són solters.

FRANCISCA

Però'm sembla que an en Ramon no li està gaire bé que tinga gent a festejar a casa.

MOSSEN JOAN

Es clar que no, i si fos veritat el tindriem d'advertir, però no ho crec.

FRANCISCA

Tampoc ho creurà ell: hi té un encegament per ella.

MOSSEN JOAN

Pensa lo que dius, Francisca.

FRANCISCA

No per mal, però't dic que hi té un encegament. Sinó que es capellà, diria que l'han embuixat o que li han donat una beguda.

MOSSEN JOAN

Francisca, no facis pensaments de dòna. La virtut d'en Ramon no admet embuixaments de cap mena.

FRANCISCA

Es que ella es dolenta, creu-me, es dolenta! Avui no's pentina i demà's pentina massa;

avui resa i demà no resa; i quan la veus més calmada, li agafa un d'aquells treballs que fins li surt bromera per la boca. Que es de bon esser tenir accidents am bromera?

MOSSEN JOAN

Bé. Am tu no'n sortirem. Fas com els meus feligrésos, quan els faig algun sermó: no'm creuen de res. Diga-m què vols que fem i no'm facis anar més d'aquí a montanya i de montanya aquí, com una llençadora.

FRANCISCA

Anar-nos-en.

MOSSEN JOAN

I si estés malalt?

FRANCISCA

Ja la té an ella.

MOSSEN JOAN

Dali amb ella! Per darrer cop te torno a recordar que es el teu fill.

FRANCISCA

Bé: si estés malalt, rondinaria; però, ja que no la vol deixar, ens tornaria a tenir a totes dugues.

ESCENA II

ELS MATEIXOS I EN JORDI DE POUS

JORDI DE POUS

Déu vos guard. Que no hi es Mossèn Ramon?

MOSSÈN JOAN

Es a dintre que resa.

JORDI DE POUS

Millor, perquè tinc de parlar-los.

MOSSÈN JOAN

Digui.

JORDI DE POUS

Vinc per dir-los, i per això m'alegro que'ls

pugui parlar a soles, que la conducta de Mossèn Ramon no pot durar més.

MOSSEN JOAN

Quina conducta?

JORDI DE POUS

La seva. Està donant que parlar a tot arreu.

MOSSEN JOAN

Ell?

JORDI DE POUS

Sí, ell! El seu comportament ja passa d'estrany i misteriós, per no dir-ho d'una altra manera.

FRANCISCA (*a Mossèn Joan*)

Ho veus lo que't deia, bonifaci?

JORDI DE POUS

Té deutes, i deutes petits, que fan cridar a més gent. Aquest home no sap tenir ni'ls deutes amb ordre! Si s'hagués tractat d'una vintena

de duros, hauria obert una subscripció pública perquè no se'n parlés més.

MOSSEN JOAN

Però si viu com un hermità!

FRANCISCA

Es la mestressa que tenim a casa que'ls gasta!

JORDI DE POUS

No es vostè la mestressa?

FRANCISCA

Ai, benaventurat! La mestressa d'aquí es la Marta!

JORDI DE POUS

I està certa que es la Marta que's fa endeutar?

FRANCISCA

I, doncs, qui?

MOSSEN JOAN

Això no es cert! Jo hi posaria les mans al foc.

FRANCISCA

Doncs te cremaries!

MOSSEN JOAN

Ni que'm cremés, ho crec.

FRANCISCA

Li dic que es la Marta. Es dolenta! Es molt dolenta!

JORDI DE POUS

Jo ja sospitava, i per això vinc, per veure d'evitar un escandol. El pecat amagat es mig perdonat. Que faci'l mal que vulgui, però sense fer publicitat. Més valdria que tingués una taca *oculta*, que no una falteta pública. Per què no fa lo que fan els altres?

MOSSEN JOAN

Es que ell no té taca, ni fa mal, ni mai n'ha fet a ningú.

JORDI DE POUS

El vici de tardar a pagar es el que perdona
menos el pròxim. I sent-ne ella la causa, li
havem de treure aquesta pertorbadora.

FRANCISCA

No podrà pas.

JORDI DE POUS

Per què?

FRANCISCA

Perquè està arrelada.

JORDI DE POUS

De pitjors n'havem desarrelat.

FRANCISCA

Jo soc mare i no puc. No comprèn que
ella...

MOSSEN JOAN

Calla! Quan les coses no se saben del cert,
no's murmura, i quan se saben se calla.

FRANCISCA

Res, doncs: que tinc sospites d'ella.

-JORDI DE POUS

Sospites de què?

FRANCISCA

No m'ho deixen dir.

MOSSEN JOAN

Diga-ho, ara, que l'insinuació del mal es pitjor que la mateixa calúnnia. Ja li diré jo: se sospita que té relacions.

JORDI DE POUS

Amb ell? Amb...

MOSSEN JOAN

Ho veu, pecador? Ho veus, desgraciada ignocent, lo que es el dir les coses a mitjes? Sigui compassiu i no faci mals pensaments. Se sospita que té relacions amb en Miquel.

JORDI DE POUS

Amb aquell... obrer? I ho soporteu?

FRANCISCA

Jo ja'ls ho privaria, si'm deixessin fer,
però'm tenen lligada de mans.

MOSSEN JOAN

Però deslligada de llengua.

JORDI DE POUS

Francisca! Vostè té'l dever d'anar-sen!

FRANCISCA

Ho sents?

MOSSEN JOAN

El dever de deixar el seu fill?

JORDI DE POUS

Primer es la religió que'l seu fill!

MOSSEN JOAN

Però si un amor n'hi priva l'altre!

JORDI DE POUS

Però quan se'n té de sacrificar un, se sacrifica'l perillós, i en aquest cas el més perillós es el de mare.

MOSSEN JOAN

No hi entenc.

JORDI DE POUS

Es facil d'entendre.

MOSSEN JOAN

Vui dir que no hi entenc res am la religió d'aquí a ciutat, i que ara soc jo que vui anar-men.

JORDI DE POUS

Jo ja he complert. He pujat un moment per advertir-los, i ja n'estan. Ara vaig a pendre providencia. Bones tardes.

(*Se'n va.*)

MOSSÈN JOAN

Ja està dit: les mares de Déu de ciutat no'm comprenen, perquè jo no'm sé explicar! Per això crec en la Mare de Déu de casa: parlant en pagès me treu de duptes.

ESCENA III

MOSSÈN JOAN, LA FRANCISCA, LA MARTA, I AVIAT
EN MIQUEL

MARTA

Qui hi havia?

FRANCISCA

Hi havia algú que venia a advertir-nos de coses que tu ja saps.

MARTA

Jo?

FRANCISCA

Sí, tu. No't facis l'ignocenta!

MARTA

Ni'n soc, ni la faig l'ignocenta.

FRANCISCA

Fes veure que no coneixes an en Miquel.

MARTA

Es clar que'l conec!

MOSSEN JOAN

Francisca!

FRANCISCA

Fes veure que no ve per tu!

MARTA

Sí que hi ve, i no tardarà a venir.

FRANCISCA

I goses dir-ho! (*A Mossèn Joan.*) I encara no't convences?

MOSSEN JOAN

No m'atropellis, Francisca!

MARTA

Que'm vol mal, tia, o dar-me torment!

FRANCISCA

Més que tu a mi! Vui que'm diguis lo que passa; vui saber que hi ha amb en Miquel.

(Entra en Miquel.)

MARTA

Miri, aquí'l té. Pregunti-li.

FRANCISCA

No necessito preguntar-li.

MOSSEN JOAN

Vine! Vine am mi al menjador! No't sofoquis! Calma!

FRANCISCA

Sí, anem, perquè no podria aguantar-me i en faria massa.

(Se'n van Mossèn Joan i la Francisca.)

ESCENA IV

LA MARTA I EN MIQUEL

MIQUEL

Què hi ha?

MARTA

Hi ha que'm maten a preguntes i a sospites, que no'm deixen viure, i que no puc més!

MIQUEL

No pas Mossèn Ramon.

MARTA

Mossèn Ramon ni veu res ni vol veure. La tia, i els que venen, i els que no venen.

MIQUEL

I què sospiten?

MARTA

I què vols que sospitin? La veritat: els nostres amors.

MIQUEL

I això què hi fa?

MARTA

No ho sé què hi fa! Per tots els que'm critiquen, res; els tinc tant despreci, com ells mala voluntat; però Mossèn Ramon es altra cosa: la benevolença que té am mi'm fa respecte.

MIQUEL

Però, quin mal hi pot veure?

MARTA

El mal de no haver-li parlat am confiança. Mai havia tingut cap secret per ell. Desde petita llegia en mi com en un breviari, i li he amagat un full del meu pensament... i, no sé, me sembla que he fet una maldat de no haver-li dit desseguida: «Ramon: en Miquel i jo... ens volem».

MIQUEL

Diem-li.

MARTA

Com més va més temor me fa de que ho sàpiga.

MIQUEL

I per què? Ell es home que de tot se fa càrrec. Vols que jo li digui?

MARTA

No. Si sabés que ho ha de trobar mal fet, que'ns té de fer la contra, encara; però aquella bondat am que'ns respondria i aquella resignació m'aturen.

MIQUEL

Però que't creus culpable de voler-me?

MARTA

No ho sé. No sabria dir-ho. Lo que sé es que tinc necessitat de que m'estimin, que cerco l'amor pel món, i voldria descansar, trobant-lo.

MIQUEL

I no havies estimat mai?

MARTA

Havia estimat... però lluny.

MIQUEL

Que no ets meva?

MARTA

Ja quasi ho soc, però tinc fe de ser-ho tota de teva!

MIQUEL

I jo de que siguis la dòna tal com jo vui una dòna. Una companya que'm segueixi, una mena de dòna... com si diguessim un angel benefactor i generós pels avorrits dels poderosos; l'amic meu i dels meus; l'amiga que vingui am mi a recullir llagrimas per fer-sen... què't diré jo... per fer-sen un collar de perles.

MARTA

Això no es pensar en mi.

MIQUEL

Perquè hi penso t'ho dic. Vui dur-te com una imatge que'm guii i m'encoratgi en les hores de la lluita!

MARTA

També't perdré.

MIQUEL

I per què perdre-m, si havem d'anar junts i com qui diu donant-nos les mans tots els dies de la vida? Que no ho veus que jo treballaré, i escriuré, i batallaré alhora, mal que m'enfonssi? Que jo pendré'l teu fill com a fill meu; que l'estimaré com si fos meu, i el pujaré, t'ho juro, com se'l tingui de pujar: brau, amant dels altres, prompte a morir, si convé, per la fe; sí, per la fe, per la nostra fe; lliure de la llibertat més certa, de la llibertat de no ser pres d'ell mateix.

MARTA

Parla-m de mi! Diga-m que m'estimes a mi! Ho necessito! Necessito estar-ne convençuda!

MIQUEL

Que no ho sents com t'ho dic?

MARTA

Però diga-m que'm vols a mi més que a tot-hom!

MIQUEL

Mal llamp! No't puc voler més de lo que't vui!

MARTA

No es això. Vui ser sola, i també'l pensament te fuig enllà, no sé on!

MIQUEL

I per què, també?

MARTA

Perquè jo voldria entregar-me amb els braços ben oberts; entregar l'esperit, l'abnegació, el cos, l'esperança, la fe, la virtut i la vida, tot! I quan soc a recullir l'amor que voldria dar, me trobo que l'home volgut me fuig, me rellicsa

dels meus braços. Tampoc tu seras l'home que volia.

MIQUEL

Per què'm dius això?

MARTA

Perquè estic gelosa d'aquest pròxim que no sé qui es i que'm roba'l meu carinyo!

MIQUEL

Que no tens confiança en mi?

MARTA

Te crec perquè't vui creure! Te seguiré perquè't vui, i vui un amparo. Vui no estar sola; vui no viure en la soletat que visc; no vui viure aquí.

MIQUEL

Doncs, diguem a Mossèn Ramon per anar-nos-en.

MARTA

No. Me'n vui anar i no'm sé moure. Ell no

voldria que me n'anés, i jo no m'atreviré mai a deixar-lo! Me fa un respecte que no't sabria explicar. És tant bo, i mira am tanta dolcesa, que'm torba, que'm cor-pren, que'm fa baixar la vista fins a terra o me la fa pujar fins al cel. La seva virtut m'aclapara!

MIQUEL

Pensa que t'estimo i res més.

MARTA

Això es lo que vui sentir i lo que entén bé la meva ànima.

MIQUEL

T'estimo més que tot!

(Li agafa la mà.)

MARTA

Parla-m aixís! Parla-m sempre aixís, i allavors sí que't seguiré fins als teus somnis!

MIQUEL

I vindras on vulgui?

MARTA

Parlant-me d'estimar, allà on vulguis!

MIQUEL

Fins a morir?

MARTA

Fins a no morir, que es més llarc i dóna
temps d'arrepentir-se.

(S'abracen.)

ESCENA V

ELS MATEIXOS, MOSSÈN JOAN I LA FRANCISCA

FRANCISCA

Vaja! Ja haveu festejat prou? Ja us haveu
dit lo que havieu de dir-vos? *(A Mossèn Joan.)*
I tu ja has vist lo que havies de veure?

MOSSÈN JOAN

Deixa-m estar! Jo no he vist res!

FRANCISCA

Deus voler dir que has vist massa!

MIQUEL

Està bé. I què ha vist?

FRANCISCA

Vosaltres direu! No'm penso pas que passes-siu el rosari.

MIQUEL

Senyora Francisca, no'ns havem d'amagar de res. Si parlem, i fins si'ns volem, tenim dret a fer-ho.

FRANCISCA

Però jo també tinc dret a dir-vos que, ja que en Ramon no vigila qui té a casa, hi ha d'haver algú que vigili.

MARTA

Tia!

FRANCISCA

Per vosaltres no hi ha res de mal: aquí tot

ho arregleu am paraules per confondre an els que no tenen lletra. Podré no entendre-us quan parleu de les vostres cabories, però lo d'abraçar-vos i donar-vos les mans, ho entenc massa! Què hi dius ara, Joan?

MOSSEN JOAN

Jo no dic mai res.

FRANCISCA

Doncs ja diré jo. Aixís pagueu la caritat que va fer el beneitó del noi de recullir-vos? Per festejar haveu de fer servir aquesta santa casa? No teniu ni coneixements ni prudencia?

MIQUEL

Senyora Francisca!

FRANCISCA

No'm fareu callar!

MIQUEL

Estic segur que quan ho diguem a Mossèn Ramon, no sols no hi tindrà res que dir, sinó que'ns aprovarà la conducta.

FRANCISCA

Ell sí que es capaç de tot! Que no veieu que no viu despert? Que jo crec que viu com encantat! Doncs, si ell us ho aprova, jo no, perquè jo visc trepitjant terra i terroços, i soc natural, i si'm falta lletra'm sobra malícia.

MARTA

Però, quin mal hi ha que'ns volguem?

FRANCISCA

Volgheu-se, i bon vent! Jo me'n rento les mans; però sí vui dir-vos que tots plegats no sé si teniu poques creencies o masses, però que per mi haveu de tenir un castic.

MOSSEN JOAN

Francisca!

FRANCISCA

Un castic! Hi ha d'haver un escarment per la gent dolenta!

MIQUEL *(a la Marta)*

Deixa dir!

FRANCISCA

Un bon escarment, i per tota una eternitat!

MOSSEN JOAN

Francisca! Que t'exaltes i no saps lo que dius!

FRANCISCA

* Jo exaltar-me! Si aquí soc l'única que no'n soc d'exaltada! Aquí tots parlen de fer bé, i no s'hi pot viure.

MARTA

Perquè vostè no vol, tia!

FRANCISCA

Perquè jo soc natural.

MARTA

Tia!

FRANCISCA

Dic lo que es!

MIQUEL

Calli, i no atormenti més, vostè, que ja començo a perdre la paciència. Vostè lo que es una egoista: no camina per no caure; té bondat am prudència: ni molta ni poca; no fa ni mal ni bé, per mandra; no es dolenta, també per mandra; estima d'esma; cumpleix com els remats, i si mai ha caigut a temptacions, es perquè ni les sab veure.

FRANCISCA

Desvergonyit!

MIQUEL

Més m'estimo no tenir-ne gens que tenir-la mesurada com vostè.

FRANCISCA

Que no ho sents, Joan?

MOSSEN JOAN

Massa que us sento! Voldria no tenir orelles per no sentir-vos. Calleu, si us plau! Us ho prego!

FRANCISCA

No vui callar!

MARTA

Miquel!

FRANCISCA

Sí: que't defensi'l teu Miquel!

MARTA

Té dret de defensar-me: serà'l meu home,
me farà digna i serà'l pare del meu fill!

FRANCISCA

Però'l fill no serà d'ell.

MIQUEL

Mal llamp! Us anava a dir dòna malvada...
però ni això sou, ni d'això sou digna!

MOSSEN JOAN

Aon som? Aon som, Senyor?

FRANCISCA

Aon som? En una casa que, podent ser un cel, acabarem per condemnar-nos-hi.

ESCENA VI

ELS MATEIXOS I MOSSÈN RAMON

MOSSÈN RAMON

Què passa? Qui cridava?

FRANCISCA

Que ho digui ella qui cridava.

MARTA

Jo no tinc res que dir, Ramon.

MOSSÈN RAMON

Però, què hi ha?

FRANCISCA

Hi ha que aquesta Marta que tu guardes

com un tresor, i en Miquel, m'han dit lo que'ls ha vingut a la boca.

MARTA

Jo no he dit res.

MOSEN RAMON

Déu meu!

FRANCISCA

T'he avisat tantes vegades, que ja es inutil. Si la vols, guarda-te-la: jo me'n vaig.

MOSEN RAMON

Aon?

FRANCISCA

Al poble.

MOSEN RAMON

Vós?

FRANCISCA

Sí, jo! Me'n vaig amb el teu oncle i et deixo aquesta bona peça.

MARTA

Tia! No'm maltracti! He après a tenir paciència, però no tanta!

MOSSEN RAMON

Per mi, mare! Per la bondat de Déu, Marta! Haveu de saber callar i sofrir; haveu de saber-vos perdonar els defectes; de saber-vos humiliar; de saber mirar les faltes propries per disculpar les dels altres!

FRANCISCA

No prediquis, que no'n treuras res.

MOSSEN RAMON

Domineu-vos i tingueu pau, que de mica en mica'm mateu!

FRANCISCA

Per això me'n vaig: per no donar-te més disgustos.

MOSSEN RAMON

Això no ho fareu, mare!

FRANCISCA

Que no? Ara; ara mateix ho faré! Hi ha dies que t'aviso i tu vinga predicar i no fer-ne cas. Doncs, ja ha arribat l'hora. Anem, Joan.

MOSEN RAMON

Però tindreu consciència de deixar-me?

FRANCISCA

Ja't queda ella!

MOSEN RAMON

No; no se'n anirà! Oncle, vostè n'es responsable!

MOSEN JOAN

Per mi, quedem-nos.

FRANCISCA

Amb ella, mai!

MOSEN RAMON

Quina nosà li fa?

FRANCISCA

No'm facis parlar, perquè...

MARTA

Parli!

FRANCISCA

En faria massa! I perquè vegis que me'n vaig sense tenir-te rancunia a tu, abraça-m!

MOSEN RAMON (*abraçant-la*)

Mare!

FRANCISCA

Compta, quan te deixo, si tindré motius per deixar-te. Fins m'han dit que si no't deixés me condemnaria!

MOSEN RAMON

Qui us ho ha dit?

FRANCISCA

Qui podia saber-ho.

MOSSEN RAMON

No pot ser que hi hagi gent tant dolenta!

FRANCISCA

Me quedaré amb una condició: treu a la Marta.

MOSSEN RAMON

Mai! Me sou mare, i jo no'm rebelaré contra vos; però mai, ni per vos ni per ningú, faré un acte d'injustícia contra la meva consciència. Ella no ha fet cap mal per treure-la.

FRANCISCA

Que no? Vaja! Això no's pot aguantar! Tant viure als llims, irrita. No t'ho vui dir jo: ella mateixa t'ho dirà si ha fet cap mal.

MARTA

Sí, jo ho diré.

FRANCISCA

I pensa que no'ns veurem mai més.

MOSSÈN RAMON

Mare!

FRANCISCA

Ja ho he dit! Anem!

*(Se'n van.)*MOSSÈN JOAN *(desde la porta)*

No'ns veurem més; però, si estessis malalt,
avisa-ns.

*(Mossèn Joan se'n va darrera de la Francisca.
Mossèn Ramon té un símptoma d'ofec.)*

ESCENA VII

MOSSÈN RAMON, LA MARTA I EN MIQUEL

MOSSÈN RAMON

Jesús meu! Ja que m'envieu tribulacions,
envieu-me forces! Feu-me patir, si es la vostra
santa voluntat, però no m'abandoneu! No
m'abandoneu a mi mateix, que defalleixo!
Marta: de què t'acusen?

MARTA

D'estimar an en Miquel.

MOSEN RAMON

(posant-se la mà al cor i apoiant-se)

An ell?

MARTA

D'estimar-lo i de que ell m'estimi a mi!

MIQUEL

Si per estimar se té culpa, som culpables.

MARTA

Jo ja volia dir-t'ho, però temia... No sé què temia.

MIQUEL

Me penso poder-la fer ditxosa: seré digne d'ella; i si bé he faltat no dient-li, no m'acuso de res més.

MOSEN RAMON

No: no tens d'acusar-te de res. Ja tenia de

pensar-m'ho lo que passa. Tots dos joves, aprop l'un de l'altre; tots dos amb el pensament fantasiós i el cor ple de vida; ai!, qui no estima tenint la joventut per donar i per pendre-la?

MIQUEL

Les meves intencions han sigut sanes com la claror.

MOSSEN RAMON

Te crec, Miquel! Tampoc tu ets dels que viuen aferrats a l'aspror de la pobra terra!

MARTA

No: tampoc hi viu.

MOSSEN RAMON

Però tu sí que hi vius, i tampoc tens culpa: ets dòna!

MIQUEL

Jo vetllaré per ella!

MOSSEN RAMON

Si'l vetllar hi pogués!

MIQUEL

Tinc cor per fer-la ditxosa.

MOSSÈN RAMON

Sigueu-ne, ja que podeu ser-ne. I, ara, deixeu-me estar sol.

MIQUEL

Que no's troba bé?

MOSSÈN RAMON

No gaire; però deixeu-me.

MARTA

Si vol que...

MOSSÈN RAMON

Necessito estar sol. L'anada de la mare, tot junt me demana soletat! Necessito resar per tots, per vosaltres, per mi, sobre tot per mi; necessito mirar més enllà dels homes. Deixeu-me estar! Us ho prego!

(La Marta i en Miquel se'n van a dintre, i Mossèn Ramon queda plorant i ofegant-se.)

ESCENA VIII

EL SECRETARI DEL BISBE I MOSSÈN RAMON, I
DESPRÉS EN MIQUEL

EL SECRETARI

Déu hi sia. Plora? El trobo plorant, Mossèn Ramon?

MOSSÈN RAMON

Sí... No ho sé... Qui no té motius de plorar en aquesta terra de llagrimas?

EL SECRETARI

Plori, que'l plorar es dels pocs consols que tenim. Vostè ja no'm deu recordar, Mossèn Ramon.

MOSSÈN RAMON

Molt bé'l recordo!

EL SECRETARI

El dia que'l vaig veure, ja fa molt temps, a

montanya, pressentia que un dia o altre'ns tornariem a trobar, però no'm creia trobar-lo com el trobo.

MOSSEN RAMON

Perdoni.

EL SECRETARI

Me penso endavinar lo que li passa.

MOSSEN RAMON

Qui sap!

EL SECRETARI

Encara que no'ns haguessim trobat més, endavino'l camí per on camina, i sé que es ple d'espines, i sé que vostè no cerca d'apartar-les, sinó que hi camina a peu descalç per sobre.

MOSSEN RAMON

No sé caminar d'altra manera.

EL SECRETARI

Vostè gaudeix caminant-hi.

MOSSEN RAMON

Es Déu que'm senyala'l camí.

EL SECRETARI

O vostè'l cerca. Escolti, germà. Jo vinc, primerament, per aconsolar-lo; després, si puc, per aconsellar-lo; i, finalment, per advertir-lo. El consol, les llagrimes li donaran més que les paraules: les llagrimes brollen de la font del sentiment i van al llac de la resignació, i vostè'l sabrà trobar aquest llac d'aigües quietes, per balsem de la seva ànima; en quant els consells, primer demano permís per donar-los-hi.

MOSSEN RAMON

Digui.

EL SECRETARI

Doncs, tinc de dir-li que vostè estima'is desvalguts, els desgraciats, els miseriosos; que vostè's vol atreure les ànimes sense saber com bateguen, no més perquè sab que són ànimes; però, ai, germà! si per salvar-ne algunes en pert d'altres, no serà'l camí més segur de portar-ne moltes a la gloria. La fe té de filtrar-se

fins als contraris, fins als mateixos enemics; però si ells ens volen fer perdre la nostra, allavors s'ha d'obrar amb una cosa que vostè no sab tenir. I sab lo que es, Mossèn Ramon? Prudencia i tacte. Li aconsello més prudencia.

MOSSEN RAMON

I per què se n'ha de tenir, per fer bé?

EL SECRETARI

Per no fer mal.

MOSSEN RAMON

No són tots, uns i altres, dels que sofreixen, dels que ploren, dels que tenen fam i set de justícia?

EL SECRETARI

Tòts ho són.

MOSSEN RAMON

No són tots germans?

EL SECRETARI

També.

MOSSEN RAMON

No es la llei de Crist, no mirar a qui's predica?

EL SECRETARI

Ho es; però vostè no l'aplica bé. La llei s'ha d'interpretar, s'ha d'emmotllar an els temps que vivim, s'ha de seguir am mida, o sinó no hi ha manera de fer-la entendre. Vostè, am la seva interpretació pura, ens compromet. Ja ho sab ara.

MOSSEN RAMON

Jo'ls comprometo seguint les paraules santes?

EL SECRETARI

Sí; perquè per afavorir alguns, rebaixa'ls altres; per salvar els pobres, allunya'ls rics; per simpatia als exaltats, fa por als prudents; i per convertir als renegats, no's recorda del^s piadosos.

MOSSEN RAMON

Si jo no vui anar contra ningú: treballo

pels abandonats, perquè són els que estan més en perill.

EL SECRETARI

Però'n fa massa.

MOSSEN RAMON

Sempre fent-ne massa! Sempre tot am mida! Sempre'l tacte i les conveniencies! Sempre fins regatejant la fe! No m'atormentin més, que bracejo en la buidor i no sé on me porten! Deixin-me tenir la fe absoluta, o treguin-me-la, Déu me perdó, si Déu els dona permís per fer-ho!

EL SECRETARI

No ho veu com blasfema?

MOSSEN RAMON

El cel me'n guardi de blasfemar, però batego en el mar de l'indiferencia, i no puc més: me falten les forces! Tot-hom que'm volta té fe i no'n té ningú; tot-hom estima'ls pobres i els pobres moren de miseria; tot-hom creu, i el temple es buit; tot-hom espera i ningú mira al més enllà! Deu meu! Vós que ho veieu tot,

com deveu somriure d'amargor al veure tantes criatures que's figuren enganyar-vos!

EL SECRETARI

Aquest exaltament es hermós, però no convenç.

MOSSÈN RAMON

I què hi puc fer, si no soc prou bo, perquè Jesucrist m'escolti? Jo prego, prego a totes hores; prego amb el cor atravesat pel dolor; demano clemencia, pietat, foc diví, amor per tot-hom; i què puc fer-hi si'ls meus prec's no arriben al cel i els homes no volen escoltar-me?

EL SECRETARI

Misticisme! Tot misticisme! Vostè es el darrer mistic, Mossèn Ramon. Vostè no ha nascut per viure en el nostre sigle.

MOSSÈN RAMON

Davant de l'eternitat no compten els sigles.

EL SECRETARI

Però són els graons de l'eternitat, i per

pujar-la aquesta eternitat desitjada s'han de fer concessions que vostè no fa, ser més oportunista de lo que vostè es, i donar altres exemples dels que dona.

MOSSEN RAMON

Jo?

EL SECRETARI

Vostè; i per provar-li, passem a la tercera part d'advertencies, i aquestes no són meves: me les fa venir a donar el senyor Bisbe.

MOSSEN RAMON

Ve de part del senyor Bisbe?

EL SECRETARI

D'ell mateix. Vostè no viu sol.

MOSSEN RAMON

Vivia am la mare i se n'ha anat. Ara queda a casa no més que una cosina.

EL SECRETARI

Doncs d'ella's tracta. Vostè no hi pot viure.

MOSSEN RAMON

Era pobra, havia pecat, i com que ningú la volia, la vaig recullir jo.

EL SECRETARI

Hi ha cases d'arrepentides.

MOSSEN RAMON

Arrepentida va venir.

EL SECRETARI

Però'l perdrà a vostè.

MOSSEN RAMON

Sospiti de mi, però no d'ella.

EL SECRETARI

Jo no sospito ni deixo de sospitar: jo dic que per vostè pot ser una temptació.

MOSSEN RAMON

I si ho fos?

EL SECRETARI

Tindria d'evitar-la.

MOSSEN RAMON

Resistir-la dignifica més an els ulls de Déu que evitar-la.

EL SECRETARI

Però'ls homes no ho saben si ha resistit.

MOSSEN RAMON

Però Déu sí que ho sab.

EL SECRETARI

Recordi-s que es el senyor Bisbe qui l'avisa.

MOSSEN RAMON

Me'n recordo molt dels seus avisos; i perquè vegi si me'n recordo, li diré les primeres paraules que va dir-me, i que no se m'han borrat mai més. «Benaventurats els que ploren, — me va dir; — els que tenen fam i set de justícia, els misericordiosos, els nets de cor; recorda-te'n am tot amor, vingui lo que vingui, passi lo que

passi, i per fer bé no't dobleguis per ningú, enten-ho bé, per ningú. Doncs hi havia una desgraciada, vaig recordar les seves santes paraules, no'm vaig doblegar per ningú, i la vaig entrar a casa meva.

EL SECRETARI

Vostè pòt-ser les interpreta les paraules.

MOSSEN RAMON

Les he dit de memoria: són d'ell i dels Sants Evangelis.

EL SECRETARI

Si ell hagués cregut l'ús que n'havia de fer, no les hauria dites.

MOSSEN RAMON

I quin mal ús n'he fet?

EL SECRETARI

Donar escandol.

MOSSEN RAMON

Pecadors deuen ser els que s'escandalitzen.

EL SECRETARI

En fi: la vol treure o no?

MÓSSEN RAMON

Dic que no. Fins que's casi no's mourà de casa.

EL SECRETARI

Falta a l'obediencia.

MOSSÈN RAMON

Pot-ser a la d'avui, però no a la d'aquell dia.

EL SECRETARI

Mossèn Ramon, pensi bé lo que fa; escolti la veu del dever; recordi-s de qui es i no's perdi!

MOSSÈN RAMON

Déu es el gran jutge.

EL SECRETARI

Doncs, temi-l.

MOSSEN RAMON

No'l temo: l'estimo.

EL SECRETARI

Però l'estima malament.

MOSSEN RAMON

L'estimo tant com puc. Estimo'l pròxim per Ell, a tots per Ell, i fins als enemics per Ell!

EL SECRETARI

Es dir que's declara en rebeldia?

MOSSEN RAMON

Me declaro sumís a les seves ordres.

EL SECRETARI

Les seves ordres les interpreta i me les dóna qui té més poder que vostè.

MOSSEN RAMON

Qui té més poder va dir-me un dia aquelles

paraules de Crist: «Benaventurats sereu vosaltres quan per amor a mi us maleeixin».

EL SECRETARI

Aixís ho diré, i sento per vostè que la meva visita hagi estat inútil. Diré al senyor Bisbe que ha pogut més ella que'ls seus consells superiors.

MIQUEL (*que ha sortit un xic abans*)

No: digui... que ja es fòra.

EL SECRETARI

Que ja es fòra ella?

MOSSEN RAMON

La Marta?

MIQUEL

Sí: la... pecadora se n'ha anat. Ha comprès que destorbava i se n'ha anat.

EL SECRETARI

Però... diré que tornarà...

MIQUEL

No tingui temor. Digui que no tornarà.
Jo'm cuidaré de que no torni.

EL SECRETARI

Siga vostè qui siga, lograrà lo que no haviem
pogut lograr nosaltres.

MIQUEL

Perquè he lograt per amor lo que no haurieu
lograt am desprecis. A les pobres... pecadores
se les converteix am l'unic llenguatge que enten-
nen: amb el llenguatge de l'amor.

EL SECRETARI

Faci-s el miracle, anc que siga l'amor qui'l
faci. Sent aixís, me puc retirar, i em retiro.
Déu hi sia.

MIQUEL

Bones tardes.

(El Secretari se'n va.)

ESCENA IX

MOSSÈN RAMON, EN MIQUEL, I AVIAT
POBRES PRIMER I SEGON

MOSSÈN RAMON

I per què se n'ha anat? Diga-m'ho. Per què se n'ha anat? Per què m' deixa? Què li he fet perquè m'abandoni?

MIQUEL

Jo li he aconsellat que se n'anés.

MOSSÈN RAMON

Tu?

MIQUEL

Jo. També per la volutat que li tinc a vostè.

MOSSÈN RAMON

Tot-hom me'n té, i tot-hom me mata!

MIQUEL

Vostè amb ella no hauria pogut viure. Jo també'n sóc de lo que'n diuen idealistes, i per lo que a mi'm passa endavino lo que li passa. Vostè i jo ho veiem tot pel costat bo, i els altres no li veuen. Tots dos volem el mateix bé, però vostè esperant i jo prenent-lo: no hi ha cap més diferència.

MOSEN RAMON

I per què te l'emportes a n'ella?

MIQUEL

Me l'emporto perquè dels dos misticismes triomfa'l de la vida.

MOSEN RAMON

També'l teu misticisme es egoista.

MIQUEL

Rellamp! Jo crec que fins en la virtut n'hi ha d'egoisme.

MOSEN RAMON

Jo't provaré que no. Ella, ja ho sabs, era la

meva sola companyia, el consol que'm recordava temps feliços; era'l sol rajet d'alegria que entrava aquí... l'unic. Tu te l'emportes... i us beneixo. (*Plora.*)

MIQUEL

Es un sant!

MOSSEN RAMON

Soc un esperançat i tu no ho ets. Mira si n'hi ha de diferencia! (*Plora.*) Jo't beneixo; però casa-t'hi, estima-la bé, i fes-la ditxosa per sempre.

MIQUEL

Serà la meva dòna.

MOSSEN RAMON

Ves-hi! No l'abandonis! No hi fa res que'm deixeu. Jo rai! (*Pels pobres que entren.*) Mira: allí hi ha'ls meus pobres. Ells me faran companyia. Vés.

MIQUEL

(*besant-li la mà i aixugant-se les llagrimes*)

Pare meu!

MOSSEN RAMON

Vés, vés al seu costat (*en Miquel se'n va*), i veniu vosaltres! Veniu am mi, germans meus! Veniu a donar consol al meu pobre cor dolorit! (*Els pobres queden drets a la porta.*) Tampoc veniu? Tampoc vosaltres veniu?

POBRE PRIMER

No havem vingut aquests dies, i els companys no venen, perquè, francament, vostè no'ns pot socórrer, i un...

MOSSEN RAMON

I aneu a una altra part, veritat?

POBRE PRIMER

Què havem de fer?

MOSSEN RAMON

Anar-hi. No tinc res. Tot us ho he donat! Tot lo que tenia us ho he donat. Aneu-hi, i... també deixeu-me!

POBRE PRIMER

Faci-se'n carrec! Vostè no vol viure en aquest món, i nosaltres... hi havem de viure.

MOSSEN RAMON

Viviu, i deixeu-me sol! Sol! Tot sol! Tot hom! Tot-hom m'abandona, tot-hom (*veient el Sant Crist*), menos el Sant Crist, que no tanca mai els seus braços!

(Se deixa caure de genolls davant del Sant Crist, l'abraça i plora.)

TELÓ

ACTE QUART

La mateixa decoració.

ESCENA I

LA FRANCISCA I EN JORDI DE POUS

(A l'aixecar-se'l teló en Jordi de Pous està assegut davant de la taula-escriptori de Mossèn Ramon mirant papers i separant-los. La Francisca està dreta al seu davant.)

FRANCISCA

Veient que estava malalt, què havia de fer una mare, sinó venir al seu costat i cuidar-lo? No es pas que ell ens hagués enviat a cercar, perquè ell sí que, pobret, moriria com un poll, i hi morirà, perquè ja me'l miro molt mal. Ja ho sé que ahir, després d'haver rebut Nostre-Amo, va tenir com una revifalla; però avui el veig tant mal com sempre. *(Plora.)*

JORDI DE POUS

No ploreu, Francisca. Sempre hi ha un qui sap, per més que no me'l miro gaire bé, i prova d'això es que no vui deixar res que'l comprometi, si desgraciadament faltés. No vui deixar cap paper que sigui dolent per ell ni per nosaltres.

FRANCISCA

Jo l'únic que vui es que ell se salvi.

JORDI DE POUS

Deixeu-me fer a mi. Faig una tria de papers, que cremarem quan siga hora, abans no entri gent forastera.

FRANCISCA

Vostè sab millor que jo lo que té de fer; però, ai si ho vegés ell, que guarda tot això com a reliquies!

JORDI DE POUS

Que no teniu confiança en mi?

FRANCISCA

Tota.

JORDI DE POUS

Doncs, això s'ha de cremar pel seu bé. Són papers que no diré que siguin dolents, però que farien tant mal com si ho fossin. Aquests versos, aquestes cartes de gent laica, l'han dut a l'estat en que's troba.

FRANCISCA

Sent aixís, cremi-les totes; però si ell els trobés a faltar?

JORDI DE POUS

Desgraciadament, ja no està per res.

FRANCISCA

Pobre fill meu, i pobre de mi si se'm morís!

JORDI DE POUS

Perdriem un dels nostres millors poetes.

FRANCISCA

Tot ho perdria!

JORDI DE POUS

Veieu, aquí té cartes de grans homes, però que són comprometedores. A la pila! Poesies de protesta, que'l perjudiquen an ell i als altres. Al foc! Al foc tot lo que siga contrari al dogma, per inspirat i hermós que siga! El que no fa testament, els amics tenen de fer-li.

FRANCISCA

No parli de testaments, que m'espanta. Què vol que deixi, si no té res?

JORDI DE POUS

Deixa idees. Els testaments de diners no fan tant mal com els que poden pertorbar les creencies.

FRANCISCA

Pobre fill meu! Ell sí que no havia mai fet mal a ningú!

JORDI DE POUS

Al contrari, ha estat massa bo. Però lo que ell ha pogut escriure no es per llegir-ho tot-hom, i per això trio.

FRANCISCA

Vostè sab més que jo lo que fa.

JORDI DE POUS

Calleu. Aquí trobo les seves memories. Això no ho separo. Les guardaré per mi.

FRANCISCA

No sé lo que són, però guardi-les. Ja tenim sort que'ls amics com vostè's cuiden d'arreglar-li les seves coses. Cregui que li estic agrahida.

JORDI DE POUS

No m'havau d'agrahir res: ho faig per evitar el què diran.

FRANCISCA

Ja m'ho penso. S'ha de mirar molt el dir de la gent! Ell mai ho ha mirat prou, i per això se n'havia apartat la gent conforme, fins que se'n va anar aquella... pertorbadora.

JORDI DE POUS

I què se'n sab d'ella?

FRANCISCA

Com que jo era a montanya, no n'he sabut mai res. No més sé que vivia amb el seu Miquel.

JORDI DE POUS

Casats?

FRANCISCA (*ironicament*)

Casats! Devien ser-ho pel civil, i encara.

JORDI DE POUS

I si ella hagués sigut aquí, vós haurieu tornat?

FRANCISCA

Tenint ell salut, mai! Ara, no tenint-ne, primer es l'obligació que la devoció, vui dir que no es que tingui devoció an ella, però tinc obligació pel meu fill; i ho dic aixís perquè aixís m'han ensenyat a dir-ho.

JORDI DE POUS

Tot això està molt bé; però us recomano

que no digueu pas mai a ningú que havem cremat aquests papers: tant a vós com a mi podria portar-nos grans disgustos.

FRANCISCA

Déu meu! Que fem algun mal?

JORDI DE POUS

Al contrari; però no sabeu la gent com són.

FRANCISCA

Estiga tranquil. L'únic que ho pot saber es ell, i ell ja se'n farà carrec que ho fem pel seu bé.

JORDI DE POUS

Ja no està per fer-se càrrec de res, el pobre!

FRANCISCA

No sé per què tot això'm fa pensar en la seva mort!

JORDI DE POUS

No es que us vulgui espantar, però estigueu preparada a lo que vingui. Aquestes malalties de cor...

FRANCISCA

El meu fill se'm morirà! Li dic que se'm morirà!

JORDI DE POUS

Tingueu calma, i prepareu-vos a tenir resignació. (*La Francisca va cap el quarto de Mossèn Ramon.*) Aont aneu?

FRANCISCA

A veure-l. Hi ha moments que penso que l'he de trobar mort.

JORDI DE POUS

No l'espanteu an ell.

FRANCISCA

Ai el meu fill, si se'm moria! El meu fill!
El meu fill!

(*Entra a dintre.*)

JORDI DE POUS

Besties o no, sempre són mares! (*Lliga'ls papers que ha separat i diu:*) Està bé.

ESCENA II

EN JORDI DE POUS I EL SENYOR ANDREU

SENYOR ANDREU

Déu lo guard. Com anem? Com està l'illustre malalt?

JORDI DE POUS

Com vol que estigui? Malíssim. Pot morir d'un moment a l'altre.

SENYOR ANDREU

Quina perdua! A mi m'havia donat molts *sofocos*, però sempre m'he fet càrrec del seu genit, i tot li he perdonat. Cregui-m que serà una mort molt sentida!

JORDI DE POUS

Serem molts els que la sentirem.

SENYOR ANDREU

Que si serem? Ja veurà l'enterro. Jo, enca-

ra no *fini*, tinc de telegrafiar an el districte, perquè hi vindran comissions de tots els pobles. Són aixís en el meu districte! En vida no crec que mai hagin llegit res seu, però un cop mort voldran complir. La veritat es que jo tampoc he llegit mai res de lo que ha escrit.

JORDI DE POUS

I gosa dir-ho?

SENYOR ANDREU

Què li diré! La politica'm pren tot el temps. Després, també anirà a l'enterro'l meu partit en massa. Tots els lliberals progressius havem acordat anar-hi en sò de protesta.

JORDI DE POUS

Protesta de què?

SENYOR ANDREU

Home, de protesta. Nosaltres, quan tenim ocasió de protestar, protestem.

JORDI DE POUS

Pero si ell no era lliberal!

SENYOR ANDREU

Es clar que n'era! Escolti: que deixa gaire fortuna?

JORDI DE POUS

Ni un centim.

SENYOR ANDREU

I què vol més lliberal que morir am la caixa buida?

JORDI DE POUS

Això no vol dir res. Jo també'm penso ser catòlic, i no tinc pas de llençar els quartos!

SENYOR ANDREU

En fi, que'l considerem del partit i anirem en corporació compacta al seu enterro.

JORDI DE POUS

Ja'ns hi trobarem, i desgraciadament aviat. Si avui té'l més petit trastorn i li repeteix l'atac que va tenir ahir vespre, ja li podem preparar la caixa.

ESCENA III

ELS MATEIXOS I EN SARIOL

SARIOL

Déu los guard. Aquesta casa sempre es oberta.

JORDI DE POUS

El pobre de Mossèn Ramon diu que les cases dels capellans sempre ho han de ser, d'obertes.

SENYOR ANDREU

No tingueu por que'l robin.

SARIOL

Segueix lo mateix?

JORDI DE POUS

Pitjor.

SARIOL

Porto una notícia que crec que l'hauriem de preparar per dir-li.

JORDI DE POUS

Dolenta?

SARIOL

Molt bona, però'm penso que'l pot emocionar. Sé que aquesta tarda'l Bisbe li envia'l secretari a fer-li una visita oficial, diguem-ne de consideració i simpatia. Ha sabut lo molt mal que està, i deu voler-lo despedir per delegació.

JORDI DE POUS

Es una acció molt noble.

SENYOR ANDREU

Li aprovo.

SARIOL

Lo que hi ha es que havem de prevenir el malalt. Una alegria'l podria perdre.

SENYOR ANDREU

Es veritat. El pobre no hi està gaire fet a tenir-ne d'alegries.

JORDI DE POUS

Encara que hi estés fet. De visites oficials aixís no se'n reben cada dia.

SÀRIOL

I menos a les portes de la mort.

JORDI DE POUS

Entrem a dir-li.

SÀRIOL

No entrem, que ja ve.

SENYOR ANDREU

S'ha llevat?

JORDI DE POUS

Com que no pot geure.

SENYOR ANDREU

Diga-li vostè la notícia.

JORDI DE POUS

No'm toca: es cosa seva.

SARIOL

No són hores de maneres, ara: el mal no fa compliments quan du pressa.

(Surt Mossèn Ramon amb un llibre a la mà, am Mossèn Joan i la Francisca que l'acompanyen un per cada braç.)

ESCENA IV

ELS MATEIXOS. MOSSÈN RAMON, MOSSÈN JOAN
I LA FRANCISCA

JORDI DE POUS

Aixís m'agrada, Mossèn Ramon, que surti una mica!

SENYOR ANDREU

Si fa molt mellor semblant!

MOSEN JOAN

Sembla que va per bé, gracies a Déu

FRANCISCA

Es clar que hi va!

MOSEN RAMON

Sí, vaig per bé! Vaig molt per bé!

JORDI DE POUS

Se sent més descansat?

MOSEN RAMON

No encara.

MOSEN JOAN

Mira, seu aquí. No sé com te sabs estar al quarto am tant poca claror.

MOSEN RAMON

Per morir rai!

(L'asseuen en un silló.)

MOSSEN JOAN

Qui parla de morir? Els metges han dit que't trobaven molt millorat.

MOSSEN RAMON

Els metges fan lo que poden, però no poden gaire. Me parleu de la mort com d'una cosa que no se'n pot parlar. Parleu-ne sense temor, que no m'espanta: l'espero.

JORDI DE POUS

A qui té d'esperar es a una persona que té de venir-li a fer una visita que serà molt del seu gust.

MOSSEN RAMON (*animat*)

Qui es? Digueu-me qui es?

SENYOR ANDREU

No s'alarmi. Ve per donar-li coratge, per saludar-lo.

MOSSEN RAMON

Però, qui es?

JORDI DE POUS

Ja li podem dir: el secretari del senyor Bisbe.

MOSSEN RAMON (*descoratjat*)

No'm creia que fos ell.

SENYOR ANDREU

Que no està content?

MOSSEN RAMON

Sí que n'estic. No sempre l'he tractat amb l'humilitat que devia, i es molt d'agrahir que'm perdoni.

JORDI DE POUS

Es que vindrà de part del senyor Bisbe: es el senyor Bisbe que l'envia.

MOSSEN RAMON

Déu li pagui.

SENYOR ANDREU

Es un gran honor que li fa.

MOSSEN RAMON

Tant malalt me creu?

JORDI DE POUS

No es que'l cregui malalt, però s'interessa pel seu estat.

MOSSEN RAMON

Doncs, que vinga a despedir-me.

MOSSEN JOAN

Veü, lo que són les visites? L'impressionen.

MOSSEN RAMON

No ho cregueu. No espero res d'ara: tot ho espero de després. I si no deixés les llàgrimes dels que m'estimen, me n'aniria sense un sol anyorament.

SARIOL

Vaja, no estigui trist.

MOSSEN RAMON

Estic trist de la tristesa vostra i la tardança

en el morir-me! Que costa de viure, i que
costa de morir!

FRANCISCA

Fill meu, no diguis això!

MOSSEN RAMON

Ho veieu, mare, com fins per morir tinc de
dar-vos pena!

FRANCISCA

Sí que me'n dones parlant d'aquesta ma-
nera.

SENYOR ANDREU

No es res. Una estona d'abatiment. Vaja,
alegri-s, que nosaltres ens en anem a saber a
quina hora vindrà'l secretari.

MOSSEN RAMON

Si'm vol parlar que no tardi.

SENYOR ANDREU

Vindrem junts i farem una estona de tertu-

lia. Vostè necessita distracció. L'ofec vol distracció.

JORDI DE POUS

Desseguida tornem, i no pensi en res.

MOSSEN RAMON

Que no pensi en res i puc morir-me?

JORDI DE POUS

Volem dir que no mediti, que no rumii.

MOSSEN RAMON (*a Mossèn Joan*)

Ja ho sent! I's diuen cristians! Déu meu, i quanta inconsciencia!

(*Se'n van en Jordi de Pous, en Sariol i el senyor Andreu. Mossèn Joan els acompanya, figurant que's queda en el corredor.*)

ESCENA V

MOSSÈN RAMON I LA FRANCISCA

MOSSÈN RAMON

Ja són fòra, mare?

FRANCISCA

Sí, ja són tots fòra.

MOSSÈN RAMON

Apropeu-vos, que us vui parlar.

FRANCISCA

No't cansis. Lo que has de fer es no cansar-te.

MOSSÈN RAMON

Escolteu-me, mare, i no us trastorneu per lo que us vaig a dir. Per més que diguin els metges, jo sento una veu interior que'm diu que no tardaré a morir-me.

FRANCISCA

Fill meu, per què dius això?

MOSSEN RAMON

La meva ànima's prepara i m'avisa. La sento bategar dintre meu, i li tarda de que tanqui'ls ulls. Dintre poc no'm tindreu i quedareu sola. No us he donat alegries en el món. Els homes que esperen no són fets per donar-ne d'alegries; i jo espero, mare: jo espero dar-vos a la gloria lo que us ha faltat a la terra.

FRANCISCA

Per què t'atormentes?

MOSSEN RAMON

Perquè vui que'm perdoneu. De mi n'haurieu volgut fer un altre home. Jo no he fet prou de fill. Us he estimat com una ombra de fill; no he seguit els vostres desitjos; no he sigut res al món; sempre he estat pobre; un pastor sense ovelles; un pobre trist; un pobre molt pobre!

FRANCISCA

I això què hi fa, fill meu?

MOSSEN RAMON

Hi fa que us deixo a mig camí de la vida, i us deixo vella, i que us demano perdó de deixar-vos-hi.

FRANCISCA

Pobra de mi! De què vols que't perdoni?

MOSSEN RAMON

D'això! De que us hagi fet pujar am mi al calvari, i al ser a dalt de la montanya us abandoni sota l'ombra de la creu; de que no m'hagi recordat de que havia de ser sol a sofrir-lo; de no haver-vos estimat com se té d'estimar una mare: a totes hores, a tots els moments, a cada batallada del cor!

FRANCISCA

Prou que m'has estimat!

MOSSEN RAMON

L'amor al pròxim m'ha pres molt d'amor que havia de ser ben vostre. He plorat massa per tot-hom i no he tingut prou llagrimes per vós. Deixeu-me plorar el temps que'm queda.
(*S'abraça am la Francisca i plora.*)

FRANCISCA

Fill del meu cor!

MOSEN RAMON

I ara escolteu. No us deixo diners. Ni miserables diners us deixo; però reculliu els meus papers i amb ells en tindreu pobrement per viure...

FRANCISCA

Aquells papers...

MOSEN RAMON

Tots, tots són vostres. Són versos que's tornaran poesia, servint per mantenir una mare.

FRANCISCA

Déu del cel!

MOSEN RAMON

Els amics us ajudaran a escullir-los.

FRANCISCA

Ai, Ramon, els amics!

MOSSEN RAMON

Seran bons per vós com per mi.

FRANCISCA

Quina vergonya que'm fa de dir-te lo que't tindria de dir! Fill meu, a mi sí que tens de perdonar-me!

MOSSEN RAMON

Sou més que bona! Sou bona i sou mare, i dieu això perquè esteu trista de la meva darrera tristesa. Despediu-me, mare; despediu-me dels pobres, d'aquells que venien; despediu-me de tants desgraciats que hauria volgut socórrer i no podia; de tants que esperen la mort, que no arriba; de tots! I si un dia la vegessiu... me moro i me'n puc despedir... despediu-me d'ella.

FRANCISCA

De la Marta?

MOSSEN RAMON

No me'n digueu mal. No feu que m'emporti aquest record.

FRANCISCA

No, fill meu! Si hagués vingut, ben rebuda hauria estat.

MOSSEN RAMON

I per què no ha hagut de venir?

FRANCISCA

Qui sab on para!

MOSSEN RAMON

Que no ho sab que estic mal? Que no ho sab que'm moro? Aon deu ser?

FRANCISCA

Si jo la pogués portar, creu-me que te la portaria.

MOSSEN RAMON (*estrenyent-li la mà*)

Mare meva! * Ara, a l'últim de la vida, quan el passat camina davant dels ulls com romiatge de records, a cada full, a cada ratlla, sempre passa ella! (*Com somniant.*) La veig allà

* Desde aquí fins al mateix senyal de la pagina següent pot suprimir-se en la representació.

lluny, allà a montanya, com la Verge de la Roca, dient versos a sota la porxada blanca; la veig llegint en el meu llibre, passant trista i somniosa, al baixar el sol a aclucar-se darrera del campanar. Després jo vaig per un indret i ella per un altre, i em torna plorosa i desgraciada, demanant-me perdó com la Magdalena; i torna a borrar-se i no la veig més, i em tindrè de morir no veient-la!

FRANCISCA

Qui sab! *

MOSSEN RAMON

Per què no ha de venir? I, si ha de venir, per què tarda? Perquè'l cor me diu que la veuré; sí, que la veuré; però tinc por; tinc por que'l meu pobre cor malalt m'enganyi.

MOSSEN JOAN (*desde fòra*)

No pot entrar ningú!

MOSSEN RAMON (*esperançat*)

Qui hi ha?

FRANCISCA

Alguna visita.

MOSSÈN RAMON

No!

FRANCISCA

Algú que Mossèn Joan no vol deixar entrar.

MOSSÈN RAMON

Ella! Es ella!

FRANCISCA

No't facis quimeres, fill meu!

MOSSÈN RAMON (*posant-se dret*)Sigui qui sigui, que entri! Vui que entri,
sigui qui sigui!*(La Francisca fa entrar a la Marta, endolada, i se n'entorna a fòra. Mossèn Ramon aixeca'ls ulls al cel.)*

ESCENA VI

MOSSÈN RAMON I LA MARTA

MARTA

Ramon!

MOSSEN RAMON

Marta! Ets tu?

MARTA

Jo, que't vinc a veure!

MOSSEN RAMON

Déu t'ho pagui, Marta; però que has tardat a venir!

(Cau mig desvanescut a la cadira.)

MARTA

Perdona-m!

MOSSEN RAMON

T'esperava; t'esperava a cada moment. Potser fins he tardat a morir per esperar-te! Quina alegria que'm dones!

MARTA

Vinc per salvar-te donant-te coratge.

MOSSEN RAMON *(animant-se)*

Has fet tard; però no hi fa res: benvinguda sigues!

MARTA

No he fet tard veient-te!

MOSEN RAMON

Mai per donar-me consol. Parla-m, Marta, que temo no sentir-te aviat.

MARTA

Tu m'has salvat tantes vegades, que voldria salvar-te'n una!

MOSEN RAMON

Escolta. Seu aquí, aprop meu, i parla-m, que tinc set de sentir la teva veu. Que no ho sabies que estava mal?

MARTA

M'ho temia.

MOSEN RAMON

Sempre'l temor es lo unic que no enganya!

MARTA

I tant si no enganya!

MOSSEN RAMON

I per què no venies abans?

MARTA

Jo, per en Miquel.

MOSSEN RAMON

I ell?

MARTA

Ell per por de tu.

MOSSEN RAMON

També un ingrati?

MARTA

No: t'estimava com no havia mai estimat a ningú; però jo havia endevinat lo que ell mai m'havia dit: tenia por de veure-t. I sabs de què tenia por? De convertir-se.

MOSSEN RAMON

Què dius?

MARTA

Sentia com tu, i, ja ho sabs, no tenia fe, i sentia desitjos de tenir-ne, i no volia tenir-ne.

MOSEN RAMON (*ab molta vida*)

Fes-lo venir desseguida: encara hi seré a temps.

MARTA

Que no'm veus de dol?

MOSEN RAMON

Es mort?

MARTA

El van matar.

MOSEN RAMON

Déu del cel!

MARTA

El van matar, i no vulguis saber com. No't vui donar més pena.

MOSSEN RAMON

Pot-ser am deshonra!

MARTA

No: el van matar d'un tret, predicant pel món, fent de missioner dels pobres.

MOSSEN RAMON (*am gran fervor*)

Déu meu! Quin cel hi deu haver pels que són bons i no creuen?

MARTA

No sabs la vida que varem portar desde'l dia que vaig anar-me'n.

MOSSEN RAMON

Prou que me la figuro!

MARTA

Lo que havíem corregut, perseguits d'una banda a l'altra, ell sempre endavant, i jo sempre amb el temor de perdre-l!

MOSSEN RAMON

De perdre-l, dius?

MARTA

Com més bo era, més el perdia; com més ample abraçava'l seu amor, més me fugia dels braços.

MOSSEN RAMON

Sempre es aixís!

MARTA

Va arribar que ja no'm veia, d'encegat i d'halucinat que vivia.

MOSSEN RAMON

Pobra Marta!

MARTA

Sí: la meva vida ha estat esguerrada i impossible. Jo havia nascut per aturar-me, i mai la sort m'ha deixat reposar un moment! Mai he pogut fer de mare, com hauria volgut fer. El meu fill no haurà vist més que tristeses.

Mai he pogut tenir un amor per mi, i el que començava a ser per mi, va ser mort també per l'amor als altres. Sempre per amor als altres!

MOSSEN RAMON

I què volia ?

MARTA

Volia defensar els caiguts, com ell deia, enlairar-los, pujar-los a una felicitat que ell somniava. No ho sé lo que volia! Lo que sí sé es que predicant l'amor a tot-hom, una bala... de tot-hom el va ferir al mig del cor.

MOSSEN RAMON

El pròxim sempre fereix al cor. Jo'm moro, i an ell el van matar !

MARTA

Pot-ser no hi ha com no tenir-ne.

MOSSEN RAMON

I què ha sigut de tu desde llavors ?

MARTA

No tinguis por. Sóc digna de venir cap a tu. El record dels teus consells m'ha guardat. La teva memoria m'ha seguit en tots els perills, i quan hauria pogut caure, m'ha semblat que'm donaves la mà i m'alçaves. Per què no'm vas aturar el primer dia?

MOSSEN RAMON

Si t'hagués aturat casant-me am tu, com tu vols dir, pot-ser no'ns podriem dir a reveure com ara. La vida es un moment d'estar junts, i ara't tindré per sempre a la gloria!

MARTA

M'havies estimat?

MOSSEN RAMON

Déu t'ho dirà si pregues per trobar-nos! T'he estimat molt, molt! A l'hora de la mort no puc ni mentir-me a mi mateix; però t'havia estimat d'una manera que no es lo que entens per estimar.

MARTA

Doncs, vui que visquis.

MOSSEN RAMON

I jo vui que preguis, que demanis pietat a Déu perquè'ns obri les portes del cel, que fins trobaré'l cel més cel si per la teva bondat hi entres.

MARTA

Pregaré, Ramon.

MOSSEN RAMON

* Ja l'has sofert prou el món per saber lo que es!

MARTA

El conec més que tu.

MOSSEN RAMON

Jo m'he cuidat més de predicar als pecadors que de coneixe-ls; però per la fèl els he conegut. L'emigrant, al marxar, es quan troba la patria hermosa! Compta com serà la terra que deixo quan me'n vaig sense altra anyorança que esperar-vos més enllà de les estrelles!

* Desde aquí fins al mateix senyal de la plana següent pot suprimir-se en la representació.

MARTA

Però jo vui viure! Jo he nascut per viure, i voldria encomanar-te la vida! Vui que't curis!

MOSEN RAMON

No coneixes que no està en la meva mà?

MARTA

Es que has desitjat la mort, i la mort deu conèixer als que la volen. Fes per curar-te, i et curaras. Jo tindrè fe mentres visquis; però, ai! si no quedés sola! *

MOSEN RAMON

I a mi qui m'ajudarà?

MARTA

Jo. Que no veus que voldria treure-m coratge per donar-te'n? Que no sents l'aire de salut que't porto? El bon temps que arriba?

MOSEN RAMON (*ab gran vida*)

Sí que'l sento! Me sembla que respiro millor.

MARTA

Sóc jo que't duc joventut!

MOSEN RAMON

Deu ser veritat! Sembla que aspiri aquella joventut perduda.

MARTA

No'm mouré més d'aprop teu! Resarem plegats; t'ajudaré a sofrir, que ja m'hi he avesat a sofrir; esperaré am tu, que jo no més tinc esperança; però pel cel que espères, t'ho prego, no'm deixis sola!

MOSEN RAMON

Si no'm diguessis lo que'm dius, diria que es la temptació que parla!

MARTA

Et tempto, sí, però es per donar-nos temps de salvar-nos, i perquè t'estimo, Ramon; perquè mai he estimat més que a tu!

MOSEN RAMON

Déu meu! Si peco de pensament, mateu-me!

MARTA

No temis: t'estimo am lo més pur que tinc a l'ànima, am l'ànima mateixa, que t'he guardat immaculada! No seré la dòna d'abans: seré la dòna que volies que fos! Ni dòna seré: seré una germana que espera.

MOSSEN RAMON

I et convertiras al bé?

MARTA

Sempre m'he convertit pel que m'estima.

MOSSEN RAMON

I seguiras el bon camí?

MARTA

Aniré on me portis!

MOSSEN RAMON

Doncs, vui viure per salvar-te! No't moguis més d'aquí. (*S'alça del silló.*) Doneu-me aire, Senyor! Doneu-me aire del cel, que convé que visqui per una ànima!

ESCENA VII

MOSSÈN RAMON, LA MARTA, LA FRANCISCA,
MOSSÈN JOAN, EL SECRETARI DEL BISBE,
EN JORDI DE POUS, EN SARIOL, EL SENYOR
ANDREU I DOS PATGES.

JORDI DE POUS

*(entrant i veient a la Francisca que surt del
seu quarto amb un quinqué encès, que
deixa sobre la taula)*

Senyora Francisca: el secretari del Bisbe
es aquí.

FRANCISCA

Que entrin.

JORDI DE POUS

I qui hi ha allí amb ell?

FRANCISCA

La Marta.

JORDI DE POUS

Aquella Marta? Mireu de fer-la sortir desseguida.

FRANCISCA

Aixís se fan sortir les persones!

EL SECRETARI (*entrant*)

A veure: i aont es aquest malalt?

MOSSÈN JOAN

Aquí'l trobarà.

EL SECRETARI

No deu estar tant malalt com això. Ell es jove i la joventut tot ho resisteix.

MOSSÈN JOAN

Es lo que sempre li predico.

EL SECRETARI

A veure, a veure. Bones tardes, Mossèn Ramon.

MOSSEN RAMON (*content*)

Benvinguts!

EL SECRETARI

El veig molt acompanyat.

JORDI DE POUS (*apart al Secretari*)

Es la Marta, es aquella Marta.

EL SECRETARI (*cambiant de to*)

El veig més acompanyat... de lo que'm creia i de lo que era d'esperar; i com que està... diguem-ne en família, per més que porto una missió molt honrosa, no voldria destorbar-los. Si vostè està per parlar, parlarem, o sinó parlaré jo sol; però crec que seria convenient parlar tots dos, no diré a soles, però sí en tota confiança. Els senyors també són amics.

FRANCISCA

Que vol que jo me'n vagi?

EL SECRETARI

Vostè es mare i just es que estigui aprop del seu fill.

MARTA

Sóc jo que me'n tinc d'anar.

MOSEN RAMON

(tenint un atac i entrant en l'agonia)

No la facin marxar!

FRANCISCA

Marta, no't moguis!

EL SECRETARI

Senyora, es hora de que'l seu fill consulti am la seva consciencia!

MOSEN RAMON

No m'atormentin! Moriré com tinc de morir!

EL SECRETARI

No dic lo contrari; però voltar-se de perills en certs moments, no li pot aprovar qui l'estimi.

FRANCISCA

Doncs, no li diguin res, si tant l'estimen.

MOSSEN JOAN

Francisca!

FRANCISCA

No vui callar! Ja ho sé que tot això va per la Marta; però ara sóc jo que la defenso. No se n'anirà! El meu fill la vol, i jo també, i es queda. No sé que sigui pecat, quan s'està malalt, de voltar-se de les persones que's volen.

JORDI DE POUS

Sí que ho es.

FRANCISCA

Pitjors pecats no tingués vostè en la consciència!

MOSSEN JOAN

Jesús, Déu meu!

FRANCISCA

Es clar que no! Si pel meu fill, que es un

sant, hi ha tants escrúpols, no sé què deu passar amb els heretges!

JORDI DE POUS

Ell té de donar exemple.

FRANCISCA

I vostè que no'n té de donar, i tant poc que'n dóna?

MOSSEN RAMON

Març!

FRANCISCA

Deixa-m dir, fill meu! Tots plegats, am paraules de consol, te matarien. Doneu-me gent franca, que no atropellin am carinyo!

EL SECRETARI

No veniem per trastornar-lo, i menos per donar escandol. Ens crèiem tractar amb un cristià, amb un dels nostres, i crec que'ns havem equivocat. Daré les ordres a Mossèn Joan, dient an ell lo que teniem de dir a Mossèn Ramon, i per segona vegada... em retiro.

FRANCISCA

Sí: diga-li an ell, que té més paciència.

EL SECRETARI

I vostè, senyora Francisca, també'm permeterà que li digui que no compleix com a bona mare.

FRANCISCA

Si fossin mares ho sabrien si compleixo!

EL SECRETARI

Anem, i que Déu l'ajudi.

(Tots entren al quarto de Mossèn Ramon, menos la Marta i la Francisca. Mossèn Ramon se queda amb els ulls tancats i agnitzant.)

JORDI DE POUS *(quedant-se endarrera)*

Ho veieu de què sou causa? Per què haveu permès que's quedés la Marta?

FRANCISCA

Perquè ho he trobat escrit en els papers que'm volia fer cremar: he après de lletra!

JORDI DE POUS

Què voleu dir?

FRANCISCA

Vui dir que calli! Jo sóc ignocenta i dòna i he callat! Doncs, aprengui vostè, que es home i es culpable.

(En Jordi de Pous també entra al quarto de Mossèn Ramon, i la Francisca's queda a l'altra banda. L'escena va enfosquint-se fins a l'ultim.)

ESCENA VIII

MOSSÈN RAMON, LA MARTA, I AVIAT LA
FRANCISCA I MOSSÈN JOAN

MOSEN RAMON

Aire! Aire! M'ofego! Me moro! Jesús meu!
Marta! Aont ets?

MARTA

Ramon!

MOSSEN RAMON

Aont han anat?

MARTA

Ja són fòra?

MOSSEN RAMON

No, que encara'ls sento. Obre! Obre les finestres!

MARTA

Tindras fret, Ramon.

MOSSEN RAMON

Vui tenir fret!... Vui morir!... Jesús, no espereu més! Emporteu-sem!

MARTA

Jo tinc la culpa de tot!

MOSSEN RAMON

No! Sóc jo! Jo la tinc, la culpa!

MARTA

Viu per mi!

MOSEN RAMON

No puc! No puc respirar! Se m'emporten
l'aire!

MARTA

Retorna-t, per Déu!

MOSEN RAMON

Vaig molt millor! Ja va passant! Jesús me
mira! Sí: Jesús meu, Jesús estimat, me mira i
té pietat de mi! Perdó per les meves culpes!
De tot m'arrepenteixo! Us dono'l cor, les lla-
grimes, l'ànima, l'amor! Tot, tot us ho dono!

MARTA

Ramon meu!

MOSEN RAMON

Prega per mi!

MARTA

Tia! Oncle! Vinguin!

MOSSEN RAMON

No cridis! Estic millor! Ja no veig res
d'aquest món! Veig el cel, el cel!

MARTA

Oncle Joan!

MOSSEN RAMON

No'm despertis! (*Donant-li'l llibre.*) Llegeix!
Llegeix el darrer full!

MARTA

No puc llegir! (*Cau una flor del llibre.*) Una
flor! Déu meu! Aquella passionera! Mira-la:
es aquella passionera!

MOSSEN RAMON

Ja no hi veig.

MARTA

Es aquella!

MOSSEN RAMON

El calvari! El calvari que s'acaba!

MARTA

Assistencia! Tia! Oncle Joan!

FRANCISCA

Què hi ha?

MARTA

Que està morint-se! En Ramon que està morint-se!

MOSEN JOAN

Què tens?

FRANCISCA

Fill meu! Retorna-t! Escolta, fill meu!

MOSEN RAMON

Mare! Us recomano... la Marta... i a tu t'encomano... la mare... Perdó!... Perdó!...

(Mor.)

FRANCISCA

Es mort! Es mort! Vinguin, que'l meu fill es mort!

ESCENA IX

LA FRANCISCA, MOSSÈN JOAN, LA MARTA, EN
JORDI DE POUS, EL SECRETARI, EL SENYOR
ANDREU, EN SARIOL I DOS PATGES

EL SECRETARI

Què passa?

FRANCISCA

Que es mort, el meu fill!

SENYOR ANDREU

No s'alarmin!

EL SECRETARI

(tocant a Mossèn Ramon)

Es cert! Que Déu l'hagi perdonat!

MARTA

(abraçant els peus a Mossèn Ramon)

Ramon! Ramon meu!

EL SECRETARI

No hi ha res a fer. Deixi-l.

MARTA

Es meu! Ara es ben meu!

EL SECRETARI

Aparti-s, Marta! Li demano per la seva memoria!

MOSSÈN JOAN (*agafant-la*)

Vine am mi!

MARTA

(*abraçant a Mossèn Joan*)

Pobre Ramon!

MOSSÈN JOAN

Plorem-lo tots dos, filla meva!

EL SECRETARI

Plorem-lo tots! Ha mort un dels nostres,

un sant i un gran poeta! Resem-li una ave-
maria.

*(La Francisca queda abraçada am Mossèn
Ramon, la Marta am Mossèn Joan, i tots
s'inclinen i s'agenollen, mentres l'escena
queda fosca.)*

EL SECRETARI

Santa Maria, Mare de Déu, pregueu a Déu
per nosaltres pecadors...

TELÓ

OBRES DE L'AUTOR

- Impressions d'una excursió al Taga.** (Agotada.)
- Desde el molino,** ilustracions de R. CASAS. (Agotada.)
- L'home de l'orga,** monolog. (Agotada.)
- Andalusia vista per un català,** conferència. (Agotada.)
- Discurs llegit en els Jocs Florals de Granollers.**
(Agotada.)
- Anant pel món.** (Agotada.)
- Impresiones de arte,** ilustracions de ZULOAGA, MAS
I FONTDEVILA, OLLER i RUSIÑOL. (Agotada.)
- Oracions,** ilustracions de MIQUEL UTRILLO, musica
d'ENRIC MORERA.
- Els Caminants de la terra,** poema en prosa. (Agotada.)
- Fulls de la vida,** ilustracions de R. PICHOT. (Agotada.)
- L'Alegria que passa.** (Agotada.)
- El Jardí abandonat,** quadro poemàtic en un acte, mu-
sica de JOAN GAY.
- Teatre:** *L'Alegria que passa, El Jardí abandonat*
i Cigales i Formigues, musica d'ENRIC MORERA i de
JOAN GAY.
- Llibertat!,** comedia en tres actes.
- Mis hierros viejos,** conferència.
- Els Jocs Florals de Canprosa,** comedia en un acte
(Agotada.)

- El Poble Gris.** (Agotada.)
- El Malalt Cronic,** comedia en un acte.
- El Jardín abandonado,** quadro poemàtic en un acte,
traduit al castellà per MIQUEL SARMIENTO.
- El Prestidigitador,** monoleg. (Agotada.)
- Feminista,** monoleg.
- El bon caçador,** monoleg. (Agotada.)
- El sarau de Llotja,** monoleg. (Agotada.)
- D'aquí i d'allà.**
- L'Heroe,** drama en tres actes. Tercera edició.
- El pati blau,** idili dramàtic en dos actes.
- Desde el Molino. Impresiones de arte** (un volum).
- Jardins d'Espanya.**
- El Mistic,** drama en quatre actes.

